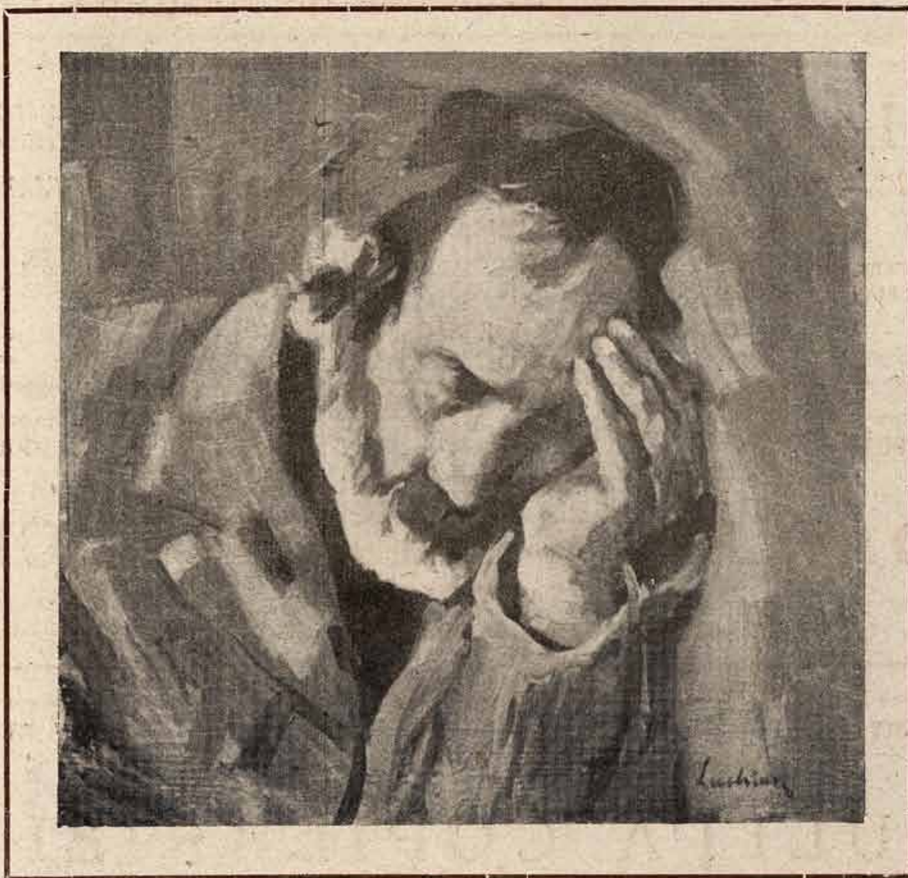
GÂNDIREA

ANUL IV

No. 5.

GÂNDIREA

OMUL ŞI PEISAJUL

DE

OSCAR WALTER CISEK

PENTRU laicul ameţit de învălmăşala zilei, reproducerea unei pânze de Corot din fereastra unei librării înseamnă uneori o clipă romantică şi o mică minune, chiar fără ca el să'şi poată da seama de închegarea organică a operei de artă. Dar aspectul peisajului francez, văzut de „părintele Corot", nu devine pentru el o părticică a vieţii dinamice care rupe chipul cunoscut al oraşului, nefiind altceva decât o nespus de atrăgătoare impresie dintr'un vis, ce leagă intuiţia pentru câteva clipe de sufletul ei. Astfel între individ şi întregul acesta de viaţă potentată rămâne, de cele mai multe ori, un ţinut întreg care nu cuprinde numai faptul şi taina creaţiunii, dar şi legătura cea mai firească între cele văzute, natură şi individualitate. Cei mulţi nu prind mai niciodată firul comun din totalitatea celor create, nu aud acordurile sintetice care leagă la olaltă aspectele vieţii şi aspectele artei, cu toate că şi ultimul licean poate fi, măcar odată în viaţă, poet sau pictor sau compozitor.

Iar specialiştii care au menirea să explice cel puţin fondul elementar şi esenţa acestor complexuri de viaţă veşnic vie, ridică, de cele mai multe ori, îngrădiri în jurul domeniului

lor de predilecţie, izolând lucruri şi noţiuni care, tocmai pentru a fi pricepute ceva mai lesne, nu trebuesc izolate.

O mare parte din istoria artelor plastice, scrisă în ultimul deceniu, a încercat totuşi să arunce poduri şi punţi între diferite noţiuni, până atunci stingherite de hăul vremii, şi între multe centre de pornire mai individualiste pendinte însă, de spiritul cuceritor al vremii lor. Şi de-abia de atunci încoace, istoria artelor a devenit o adevărată istoria a tendinţelor intelectuale. Scopul acestor înbinări a fost cristalizarea câtorva sinteze, care, odată ştiute şi trăite, trebuiau să fie un fel de chei pentru multe porţi, în dosul cărora se ascundeau altădată lucruri foarte simple şi fireşti. Şi cu toate că formulele de generalizare nu sunt întotdeauna soluţiuni fericite, protejând chiar la unii lenevia simţămintelor sau interpretările greşite, credem că înseamnă în acelaş timp puncte de reazăm pentru multe atitudini. Dar faptul principal rămâne însăşi existenţa atitudinei, fie ea limpede, fie întunecată sau îndepărtată de aorta bătândă a operei de artă, prin nu ştiu care conglomerat de noţiuni sau simţăminte.

Legătura nouă între diferite lucruri şi constatări cunoscute, deschide poate în felul acesta nu numai o privelişte sintetizată, dar şi înţelesul acelui abecedar, pe care cei mai mulţi oameni, şi nici chiar artişti adevăraţi, nu'l pricep.

* * *

Vom face o încercare, dând prin diferite consideraţiuni generalizatoare şi prin exemplificări tipice, o înfăţişare a acelui drum larg, pe care omul l-a străbătut spre natura înţeleasă şi spre peisaj, adică, spre natura într'un fel sau într'altul interpretată de simţămintele omului. E drumul unei destrămări a substanţei primitive din om, sufleteşti, pierderea eului vital şi individual în peisaj sau în marea clădire organică a naturii. Curba acestui drum se poate desprinde în aceiaş măsură din evoluţia artelor plastice ca şi din literatură, din muzică ca şi din unele aspecte ale filozofiei.

Forţa primară şi absolut omenească din noi, adică complexul format din vitalitate şi individualitate ce alcătueşte firea noastră primitivă, e presupunem, unul din cele două poluri, diametral opuse, ale legei mari care a hotărât întotdeauna felul expresiei artistice. Polul celălalt e privelişte, peisajul, e natura, nu ca o existenţă absolută, ci ca un aspect în faţa omului. Privită de dincolo de legiferarea şi de felul de comparaţie al istoriei artelor plastice, această constatare nu înseamnă altceva decât un neîntrerupt schimb între individualitatea ce se resfrânge, se prinde şi se inghemueşte în esenţa firii proprii şi între cugetul împrăştiat şi pierdut în aspectul priveliştei înconjurătoare, adică în plasa încăpătoare a naturii care, la rândul ei, e un organism suprem.

Această destrămare a firii absolut omeneşti în formele mari şi în atmosfera peisajului se poate constata în deosebi la omul timpului nostru care, svârlit chiar de către mijloacele moderne de comunicaţie în peisaj, se perde uneori aproape fără urme individuale.

Natura ca atare rămâne veşnic liniştită, fără aşi da seama de noi. Dar omul se îndreaptă cu simţămintele sale spre ea, ş'atunci devine peisaj. Cât timp firea elementară a omului se menţine într'un perfect echilibru, nu'şi leagă simţămintele de natură. Ba din potrivă: natura îl supără. In lumea antică nu se prea simţea necesitatea unei atitudini a simţămintelor faţă de natură. De aceia, peisajul de abia se cunoştea, iar chiar în cazurile relativ destul de izolate, când apărea, însemna un decor, nu însă atmosferă. Căci peisajul, care apare întotdeauna ca element subiectiv, putea să crească numai pe măsură ce legătura interioară a omului slăbia. Omului primitiv i-a fost frică de forţele uriaşe şi neînţelese ale naturii, de care voia să se ferească, făcând un ciudat fel de artă, cioplinduşi zei neputincioşi. El nu se simţea nici decum liniştit în preajma pădurilor, sub pumnul puterilor tainice ale naturii ce pentru el nu puteau fi altceva decât duşmani. (Worringer.) In arta cea mai veche pe care o cunoaştem, ornamentul e, de obicei, asimetric şi acentric, fiindcă oamenii găseau o formă pentru simţămintele lor turburate, dar abstracte. Altminteri, simţămintele abstracte în artele plastice au fost întotdeauna acelea care, fatal şi prin tendinţele lor primare, se îndepărtau de şimetrie şi de grupări şi construcţii centralizatoare. (Stilul roman e cu mult mai simetric decât cel gotic, fiindcă în primul, abstractivismul Nordului se îmbină cu simţămintele concrete ale lumii mediteraniene, pe când în al doilea, Nordul predomină hotărâtor cu misticismul său abstract). Altfel ni se înfăţişează arta egipteană, arta asiriană sau cea greacă. Apropiindu-se deacum de natură,

expresia artistică devine cu mult mai concretă, ajungând chiar, în arta greacă, la o culme a simţământului concret. Dar omul e îndrăgostit de suprafaţa plastică a trupului său, fără a se gândi la peisaj, iar personificarea naturii în zei ne destăinuieşte încă odată, frica omului. Căci firea lui e încă izolată, încătuşată de sânge.

Tragedia greacă ne caracterizează, încă dela începuturile ei, tipul omului european. Acest tip e condus de elemente eroico-tragice. Pentru întâia oară apare în faţa noastră „eroul", adică omul bun sau rău. Atitudinea autorului faţă de el rămâne întotdeauna foarte severă, tocmai fiindcă nu ia în seamă influenţele sau premisele naturii. Eroul e un întreg activ. Iar „soarta" lui, căreia i se atribue multă importanţă, de oarece ea stăpâneşte atmosfera tragediei, e numai un reflex al voinţei zeilor, şi ei activi Nici o apucătură patologică, nici un gest ce ar putea fi foarte explicabil şi firesc, dacă ar fi interpretat ca o răsfrângere generalizatoare a naturii asupra omului, nu i se iartă. Şi numai astfel s'a ajuns la esenţa tragediei, altminteri imposibilă, când elementele patologice subminează sau explică trăsăturile caracterelor ca şi desnodământul tragic al catastrofei. Astfel toate faptele sunt bune sau rele, niciodată relative. Relativul e însă întotdeauna concretul. Omul îşi scrie singur legile sale, nu le aşteaptă de la natură. De aceea şi „Dionisiacul", înfăţişat de către Nietzsche, e o tendinţă abstractă.

Şi nu trebuie să uităm faptul: când pronunţăm numele lui Platon, nu ne gândim la natură sau la peisaj, ci la cristalizarea unei idei.

Intre om şi peisaj, nord şi sud, abstract şi concret, se dă o veşnică luptă. Indată ce apare peisajul, întrezărim şi licăriri de romantism, împotriva cărora omul, care vrea să se recucerească luptă mereu.

Arta bizantină, atât de abstractă în esenţa ei, nu cunoaşte peisajul. Ea nu vrea să creeze chipuri, trupuri omeneşti. Liniştea ei e tăcerea cerului, e durere sau lumină interiorizată. Omul se regăseşte, privind spre o altă lume. Misticismul divinizează momentul când firea se pierde în abstract. Inchegarea formală e în cazul acesta, numai o urmare organică a atitudinei liniştite a spiritelor, faţă de măreţie suprapământească a Dumnezeirii Mijloacele de exprimare se resemnau, înfăţişând simboluri.

Am spus că, pronunţând numele lui Platon, ne gândim la o idee. Figura lui Francisc de Assisi ni se pare însă aproape inexistentă fără peisajul toscan, cu toate că natura e numai fondul străveziu şi senin al gândirii şi al acţiunii, fără a încerca să predomine vre-odată. Acelaş peisaj ne apare în pictura toscană a secolului al XII-lea, în micile icoane zugrăvite în şcoalele dela Lucca, Pisa şi Florenza. Pentru Giotto artă bizantină a fost un element reactiv, tot astfel şi „maniera greca" din Toscana. Şi cu cât ne apropiam mai mult de culmea Renaşterii, peisajul se desfată tot mai larg pe pânzele marilor meşteri, indicând *hotărât* atmosfera în care se perindă omul şi formând chiar centre de pornire ale compoziţiilor, pe când filozofia lui Giordano Bruno priveşte universul ca un organism şi ca o operă de artă.

De pe atunci concepţia omului despre lume ajunge la Panteismul estetic, care, totodată, identifică adevărul cu frumuseţea. Signorelli şi Michelangelo caută să strângă încă odată elementele figurale, întărind şi legătura architectonică. Dar Barocul, în cazul acesta legat de destule apucături *concrete*, şi-a şi ales jertfele. In nord, lumea abstractă a Goticului îşi clădise de mult catedralele, care biruiseră prin extaz, greutatea pământească a pietrii. In anul când Michelangelo realiza „culmea" Renaşterii, terminând fresca destul de barocă din capela Sixtină, într'un mic orăşel din ţările Rinului, Matthias Grünewald isprăvia cea mai mare operă artistică săvârşită vre-odată de către un german: altarul de la Isenheim. In nici o altă operă de artă detaliul concret n'a fost întrebuinţat cu mai multă intensitate pentru exprimarea unui fond absolut abstract. Detaliul aduce cu sine lumina cerească, durere sau groază. Conturul unui muşchi zdrobit de cue e numai conturul simţământului de durere, iar peisajul, ca atare uneori destul de concret — s'a recunoscut mai târziu în el o vedere din valea Mainului — e un cer care s'a prăvălit. Concretul e numai un mijloc pentru exprimarea religiozităţii, a credinţei şi a abstractului. Mai târziu, fanaticul Greco, care trăeşte pe timpul Inchiziţiei în Spania, ne-a dat exemplele cele mai caracteristice pentru imaterializarea chipului omenesc şi a peisajului. Transcendentalismul său e reacţiunea cea mai hotărâtă, faţă de arta atât de pământească a Renaşterii. Cu alte cuvinte: se încearcă şi se realizează chiar, în felul cel mai minunat spiritualizarea şi umanizarea peisajului.

In pictura toscană a secolului al XIII-lea şi chiar până la Verrocchio, peisajul are, după

cum relevam mai sus, o valoare secundară care rotunjeşte şi complectează întregul compoziţiei. Nu i se atribue o valoare independentă şi absolută. Priveliştile întăresc, într'un fel sau într'altul, şimţământul şi sensul figurilor. Elementele figurale sunt însă întotdeauna centrul de viaţă al acestor tablouri.

Mai târziu — trece un secol, trec două — conturul omului devine tot mai mic în aspectul tot mai covârşitor al peisajului. Exemple destule găsim. pentru un stadiu mai puţin înaintat, între lucrările lui Urs Graf şi ale lui Dürer, iar pentru stadiul predominării, la Altdorfer, la maeştrii olandezi şi flamanzi. In sfârşit, omul dispare de-antregul şi parcă fără urme. Priveliştea stăpâneşte ochiul artistului, momentul sfânt al extazului, care el de abia face din meşteşug o creaţie artistică. Iar în peisajul umanizat al lui Nicolas Pousin, liniştea atmosferei face inutilă orice sforţare a gesturilor, orice frângere mai brutală a liniilor.

Gândindu-ne iarăşi la însemnătatea intelectuală a acestor constatări, apariţia lui Rousseau, ni se pare, neapărat, foarte firească. (Dar Rousseau, prima întruchipare a unui romantism drastic şi predicatorul reîntoarcerii la natură, nu se gândise niciodată la frica şi la firea închisă a omului primitiv). Cunoaşterea de aproape a naturii trebuia să fie fatal şi baza unei concretizări fără de margini, dacă chiar, pe altă parte, tendinţele mistice ale Romantismului însemnau, cel puţin uneori, o greutate pe partea cealaltă a balanţei şubrede. Nu trece un secol şi Schelling îşi aduce aminte de Panteismul estetic al Renaşterii, divinizând natura, cucerit de un entuziasm indescriptibil. („Bruno oder über das natürliche und göttliche Prinzip der Dinge"). Intre filozofi apare o întreagă categorie nouă: poeţii filozofi: Rousseau, Herder, Schiller, Schelling, iar cu mult în urmă Friedrich Nietzsche, la care nu ne mai putem gândi fără a ne da seama şi de peisajul larg din jurul lui Zarathustra, pe când firea bătrânului Plato trăeşte în noi, după cum încercam să relev, ca idee. In evoluţia poezii găsim o paralelă: Safo îşi cânta durerile întrebuinţând elemente de peisaj pentru o încadrare vie dar destul de sfioasă a simţămintelor predominante. Goethe trece prin peisaj, întărind mai întâi felul simţămintelor sale, caracterizând mai târziu, resfrângerea duhului naturii asupra individualităţii umane. In prima parte a lui „Faust" peisajul rămâne decor în jurul oamenilor activi; în partea doua, scrisă pe timpul când „Şcoala Romantică" şi Romantismul pătrunseseră deabinelea, soarta omului devine simbolică, privită de pe o culme din centrul unui peisaj destul de hotărâtor. (Pentru a ilustra aceste constatări, se pot da mii de exemple caracteristice).

Armonia şi acordul romantic dintre arte devine o melodie în „unisono". Şi muzica, care, în tendinţele ei clasice, părea oarecum întârziată, se îndepărtează de absolutismul ei polifonic, devenind mai descriptivă, adică concretă. Tipice sunt exemplele următoare: cele nouă simfonii ale lui Beethoven încă nu avea nevoe de subtitluri, pe când poemele simfonice compuse astăzi se numesc: „Poeme des rivages", „Don Juan", „Tyll Eulenspiegel" ş. a. m. d.

Esenţa peisajului devine tot mai activă, cu toate că apar destule tendinţe care i se împotrivesc cu îndârjire. In a doua jumătate a secolului trecut, însuşi chipul omului e văzut ca un peisaj sau ca o natură moartă. Omul e interpretat prin prisma cea mai generalizatoare a naturii, e adus la acelaş numitor cu o legătură de sparanghel, cu un nor tivit cu aurul soarelui. Căci unui mare impressionist francez nu'i pasă câtuşi de puţin de exprimarea unui detaliu *individual*, care să fie tipic numai şi numai pentru caracterul sau expresia unui singur om. Nu vrea să prindă în linii şi culori un râs sdrobitor, frică, groază, frigurile morţii. Această constatare, altminteri destul de veche, nu înseamnă câtuşi de puţin un minus, un neajuns al acelor forţe care sunt atât de mari când se complac în seninătate, în tăcerea unei păduri. Un impressionist vede căpşorul unei fetiţe cu aceiaş privire şi cu aceiaş intenţie de realizare artistică ca şi o vedere din Honfleur, iar un cap bărbătesc cu fruntea boltită, cu barba mare, nu e pentru el un loc de mişcare şi de odihnă a Dumnezeirii, ca de exemplu pentru acel Dürer care a pictat pe cei patru apostoli, ci, de cele mai multe ori, un întreg flexibil, compus din diferite planuri de culoare sau din câteva pete care, ca un peisaj mai mic, tremură sub întâietatea sfântă a soarelui.

Technica modernă, trenul, vaporul, automobilul şi aeroplanul îl apropie pe om tot mai mult de sufletul peisajului. Monet şi Signac destramă lumina concretă până la extrem, iar sculptorul Rodin vede modelele sale cu ochii unui pictor impresionist, părăsind tradiţia organică a sculpturii şi uitând elementele constructive ca şi legătura archi-

tectonică. Şi sculptura degenerată e, prin urmare, văzută ca un peisaj, adică sub influenţa unei lumini oarecare.

Teoria lui Bergson despre elanul vital, teoria lui Jules Romains despre Unanimism reduc şi ele esenţa primitivă a omului la o lege de generalizare a naturii întregi. Omul se pierde. Nu mai rămâne decât mişcare dinamică pitorească. Dinamismul din poezia lui Guillaume Appolinaire şi a lui Blaise Cendrard e numai o altă faţetă a aceleiaşi întâmplări.

Dar încă dela 1890 încoace, „eroul" ca atare, nu mai există în drama naturalismului modern, căci elementele patologice îi explicau soarta. Omul nu mai era şi nu mai e, bun sau rău. E sănătos sau bolnav, e eroul pasiv din dramele lui Gerhart Hauptmann şi ale lui Gorchi. Pe când în tragedia clasică omul cugeta şi *făcea* ceva pe propria lui răspundere, în drama naturalistă, omul e o bucată sănătoasă sau bolnavă *luată din întregul naturii*, cu care *se întâmplă* ceva. Faptele devin tot mai mult nepersonale.

Insă tot în a doua jumătate a veacului trecut, apar şi câteva forţe foarte semnificative care duc lupta cea mai aprigă împotriva acestei disolvări în peisaj. In Franţa secolului trecut, unde intenţia artistică pornea, de cele mai multe ori, dintr'o atmosferă de lumină contemplativă şi de mulţumire, *Daumier* şi Constantin *Guys* ne-au lăsat opere care nu sunt decât torsouri de întuneric. *Daumier* ca şi Guys sunt judecătorii cei mai severi ai timpului lor. Şi credem că nu e o simplă întâmplare că tocmai sufletul întunecat al lui Daumier a creat pictura şi grafica cea mai sculpturală din câte s'au realizat vre-odată în Franţa. In lucrările atât de valoroase ale acestuia, omul stă, în sfârşit, încă odată în mijlocul lumii. La el întâlnim iar centre figurale care predomină, pe când însăşi pictura murală a lui Puvis de Chavannes suferă întrucâtva din pricina peisajului, care stăpâneşte cu structura lui largă gesturile figurilor. Germanul Hans von *Marées* a străbătut însă, în privinţa aceasta, drumul cel mai greu. Fire cât se poate de diferenţiată şi veşnic nemulţumit de lucrările sale, Marées e însuşi personificarea acelei lupte pentru recâştigarea omenescului faţă de peisaj. Intre primele sale pânze cunoscute sunt şi destule peisajii, în care nu întrezărim tendinţe ce ar vrea să dea naturii o interpretare nouă. In marea frescă din Neapole, echilibrul între natură şi om pare perfect, pe când în ultimele lucrări ale pictorului, natura stilizată dispare aproape cu totul în urma înfăţişării monumentalizate a omului. Exemplul cel mai accentuat pentru această recucerire a monumentalului trupesc e tabloul mare „Esperidele" pe care criticul Meier Gräfe le-a numit odată: „Singurele monumente ale timpului nostru"!

După *Marées* au mai apărut multe tendinţe noui artistice, care, bazându-se pe transcedentalismul gotic, pe spiritul vegetativ al Barocului sau pe alte teorii ale timpului, au făcut loc unei arte, ce deseori era abstractizată până la extrem. Şi aceste tendinţe au fost însă reacţiuni împotriva naturii generalizătoare şi concrete.

După sculptura impresionistă a lui Rodin, apare Bourdelle care se simte iar legat de firul tradiţiei şi care recunoaşte că orice sculptură trebue să fie o sintetizare din suprafaţă plastică şi forma architectonică a spaţiului. Căci lumea ajunsese la un punct extrem: nici forma architectonică nu se mai împotrivea peisajului şi luminii sale. Luată în consideraţie de pe o platformă mult mai generalizatoare decât aceia a artelor plastice, constatarea aceasta înseamnă un fel de sfârşit.

In acelaş timp Europa îşi îndreaptă iar privirile asupra lui *Balzac*, care ni l-a înfăţişat pentru ultima oară pe omul pasionat al apusului european şi care, e azi şi va fi poate chiar mâine la modă, pe când eri încă, *Dostojevski* ne spunea cu convingerea sa zdrobitoare, că „omul european" ar fi dispărut, cedând locul „omului rus", care poate fi bun şi rău în acelaş timp, care omoară în clipa aceasta tot ce a divinizat cu o oră mai înainte. „Omul însufleţit" apare, pe când „omul de caracter" trece la muzău. Societatea devine un fel de menajerie liberă, într'un peisaj cu dimensiuni incontrolabile.

* * *

Am evidenţat faptul că *Matthias Grünewald* s'a servit de mijloace, foarte concrete în detaliu, pentru a crea opere al căror spirit e neapărat abstract, în sensul cel mai exagerat al cuvântului. Istoria artelor plastice nefiind istoria mijloacelor de exprimare şi a perfecţionării lor, ci evoluţia voinţei şi a spiritului artistic, aş mai dori să adaug aci că un detaliu dintr'un tablou al ultimului impresionist, *Signac*, care vede desigur lumea, în felul cel mai concret posibil, şi ar putea fi luat drept expresia unei firi care caută să abstractizeze cu orice chip şi să imaterializeze lucrurile, pentru a sinteliza totul într'un simţ de

religiozitate, de transcedentalism. Signac rămâne, neapărat, pictorul lumii concrete şi nici nu vrea să fie altceva. „Imaterializarea" lui e numai un fel anumit de interpretare a peisajului destrămat de lumină. Figura lui nu înseamnă începutul Expressionismul, ci ultima posibilitate a redării naturii ce odihneşte sub influenţa soarelui. Spiritul hotăreşte.

Tot astfel credem că nici pictorii cei mai însemnaţi, ce au pornit din mijlocul poporului român, nu au, în esenţa operii lor, nimic comun cu arta bizantină şi spiritul ei abstract. Căci şi „imaterializarea" văzută pe pânzele lui *Grigorescu* e numai o urmare organică a atitudinei sale foarte concrete faţă de peisajul românesc. Pictorul nu voia să ne dea altceva decât un peisaj, în care îţi reda ţarina şi câmpiile şi praful drumurilor din Muntenia. Despre un spirit abstract nu poate fi vorba în cazul acesta, cum nici opera lui *Luchian,* nici aceea a meşterului nostru *Petraşcu* nu îndreptăţesc ipoteze, care le clasifică alături de pictura murală a mânăstirilor noastre. Căci *Luchian* a pictat poate flori ce prin culoarea şi prin desenul lor sunt plante potenţate cu ele însuşi. Dar nici decum altceva. Rămân interpretări foarte personale ale concretului. Iar *Petraşcu* ne-a dat întotdeauna un fel de variaţiuni scrise cu penelul pe teme luate din natură. Nu vrea să facă însă din materie spirit, dintr'o linie ruptă un suflet aplecat peste propria lui durere, din emailul unei culori un gând divinizat. Alături de pictura bizantină poate sta celebrul peisaj imaterializat al lui *Greco:* oraşul Toledo în furtună. Acest tablou împotriveşte multă mişcare liniştei sfinţilor bizantini, dar nu vrea să fie şi nu e peisaj, ci frică arzândă, groază.

Atât de apropiată de peisaj, evoluţia picturii noui româneşti, spre o culme înaltă şi profund semnificativă, nu va întârzia, nici dacă vom mai aştepta până ce caracterul ei esenţial va fi descoperit. Până atunci, nici formele abstracte văzute pe scoarţele noastre, dar şi pe acelea din Finlanda şi din Scandinavia, nu ne vor da, în privinţa aceasta, nici o desluşire.

TRISTEȚE METAFIZICĂ

DE

LUCIAN BLAGA

IN porturi deschise spre taina marilor ape
am cântat cu pescarii, umbre înalte pe maluri,
visând corăbii încărcate
de miracol străin.
Alături de lucrătorii încinşi în zale cănite
am ridicat poduri de oțel
peste râuri albe, peste sborul pasărei curate,
peste păduri adânci, —
şi orice pod se arcuia
trecându-ne par'că pe un tărâm de legendă cu el.
Am zăbovit îndelung între stânci
lângă sfinți bătrâni ca ghicitorile țării
şi-am aşteptat să ne deschidă
o fereastră de scăpare
prin puternice spații de seară.
Cu toți şi cu toate
m'am svârcolit pe drumuri, pe țărmuri,
între maşini şi'n biserici.
Lângă fântâni fără fund
mi-am deschis ochiul cunoaşterii.
M'am rugat cu muncitorii în sdrențe,
am visat lângă oi cu ciobanii
şi-am aşteptat în prăpăstii cu sfinții.
Acum mă aplec în lumină
şi plâng în târziile rămăşițe
ale stelei pe care umblăm.

Cu toată creatura
mi-am ridicat în vânturi rănile
şi-am aşteptat: oh, nici o minune nu se'mplineşte.
Nu se'mplineşte. Nu se'mplineşte
Şi totuşi cu cuvinte simple ca ale noastre
s'au făcut lumea, stihiile, ziua şi focul.
Cu picioare ca ale noastre
Isus a umblat peste ape.

NEGOIUL

DE

ST. I. NENIŢESCU

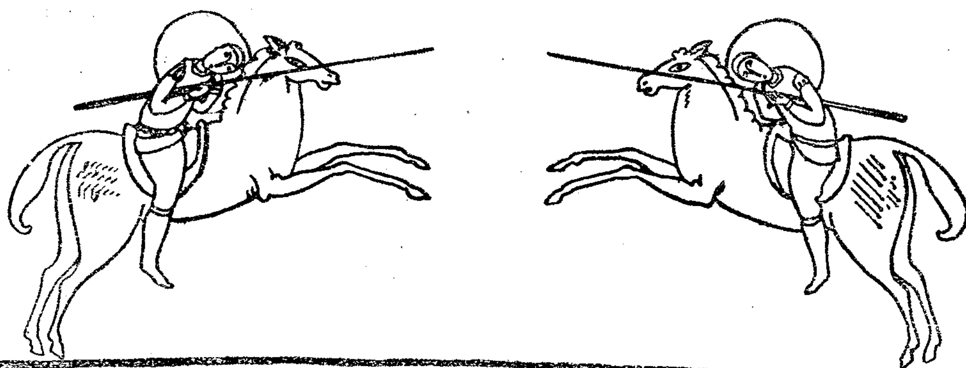
IN haină de argint de nor de seară,
In haină de opal de nor de ploaie,
In haină şi de fum şi de şiroaie,
Negoiul peste slăvi se desfăşoară.

Dungi, dungi şi dungi şi coaste peste coaste,
Şi pânze albe pânze de cenuşe,
Şi cerul pune munţilor mânuşe,
Şi dorul inimei se strânge oaste.

Piciorul coamelor se estompează,
Şi tremură, se suie, se ridică:
Şi nevăzut, şi 'nchipuit — şi frică,
Şi dragoste şi-avânt mă 'nveninează.

Şi mă frământ şi mă topesc în munte,
Şi plâng cu ploaia, mă destram cu norul,
Şi mă înnec asemeni cu priporul,
In noaptea care prinde să se 'ncrunte.

MERGEAU CÂNTÂND VITEJEŞTE

(FRAGMENT DINTR'UN CAPITOL DE ROMAN)

DE

CEZAR PETRESCU

O stropitoare de stradă împroşcă cu un pieptene de apă asfaltul.

Radu Comşa se lipi de perete şi-o aşteptă să treacă.

Un copil cu pulpele suflecate şi subsuoară cu un coş de papură, fluera îmbâindu-şi picioarele goale în acest duş gratuit. In urma stropitoarei, din pietrele ude se înălţă o răcoare plăcută.

Radu Comşa traversă strada către biurou. Soarele dimineţei era învăluit de nori alburii şi subţiri. Nu începuse arşiţa. Capitala avea înfăţişarea primenită dinainte de ceasurile nouă, când circulă numai oameni grăbiţi, slugi întorcându-se de la piaţă, olteni cu coşurile în cumpănă, trăsuri cu bagaje de la gară, funcţionarele de birouri şi de magazin, cu obrajii proaspăt pudraţi, păşind mărunt şi sonor.

Huruiau ridicându-se obloanele prăvăliilor. Rândaşii şuruiau cu apă, pe trotuoar, din tinichelele albe, nenumăraţi 888888...

— „Victoria Italienilor la Gorisia! Moldova cu declaraţiile domnului Carp!... A apărut ediţiaaa! A apărut“ !...

Ţigănuşul îi întinse gâfâind foile cu miros păcuriu de cerneală. Puse banul în gură, cât căută restul, şi-o rupse mai departe, în goană: «Ediţiaaa!.. Comunicatul inglez!... a apărut“ !...

Radu Comşa îşi aruncă ochii din mers la telegrame: Frontul oriental. Verdun. Amiralul Tirpitz şi războiul submarin... Aceiaşi poveste! Nimic nu se mai petrecea nou. Războiul era acum ceva familiar şi statornicit, ca îndeletnicirea cea mai firească a noroadelor.

Trecu cu trompete o companie de gardă. Fără voie, până s'au depărtat, trecătorii păşiră mai vioi, în cadenţă.

In antretul biuroului, îi luă pălăria Ioniţă, făcându-şi raportul.

— Vă adastă un domn. Domnişorul Sachelarie n'a venit încă. Lucră numai domnişoara...

Se auzia ţăcănitul maşinei de scris.

— S'a înegrit fain domnişorul la feredee! constată cu admiraţie Ioniţă, ştergându-i cu peria, praful nevăzut de pe haină. Este şi-o telegramă de la domnu Deputat...

Când intră, domnişoara Betty nu întrerupse scrisul la clapele care svâcneau picioare lungi de lăcuste mecanice. Clătină numai capul exagerat de mic, sub frizura enormă, pufoasă şi bălană.

Un domn foarte înalt şi spătos, tuns cu maşina, cu figura roşie, puse alături gazeta

nemţească şi se ridică ţapăn, în hainele cenuşii cu mari pătrate verzi, salutând milităreşte:

— D-rul Carol Mayer! V'a vorbit desigur domnul deputat... Pentru grâu... Doresc să semnez neapărat scrisoarea astăzi.

Radu Comşa trecu în dosul biuroului şi răsfoi repede hârtiile de sub cubul de cristal.

— Un moment!... Se află îmi pare, o telegramă tocmai de la domul deputat...

Telegrama lui Alexandru Vardaru, vestea că se întoarce chiar în dimineaţa aceia.

— Perfect! Aştept! se aşeză domnul Carol Mayer, uitându-se la ceas şi reluând gazeta

— V'a căutat cineva la telefon. Intreabă dacă aţi sosit! spuse domnişoara Betty, mutând coala de hârtie albastră şi privind-o cu mare băgare de seamă. N'a vrut să spună cine e. Zice că nu e nevoie: un domn!... Dar era glas de doamnă.

Domnişoara Betty îşi spuse părerea cu cea mai desăvârşită indiferenţă, lovind în clapele de sub care se destindeau articulaţiile de metal; arătând aşa că e vorba de chestii care nu o privesc pe ea, simplă funcţionară. Putea să fie domn ori doamnă, îi priveşte. Ea îşi caută conştiincios de datoria ei: transcrie acte şi nimica mai mult

Radu Comşa răspunse un „bine"! scurt. „Trebuie să se termine odată povestea cu Zoe"! îşi repetă o hotărâre veche acum, uitându-se duşmănos la pâlnia neagră a telefonului, de unde putea chema iar glasul nedorit.

Desfăcu plicurile cu un cuţit de os, răsfoi dosare, însemnă datele în agendă şi pe calendarul block. Era puţin de lucru, tribunalele în vacanţă, câte-va termene de fixat în Septemvrie. Işi aruncă din nou ochii pe ziare.

Domnul Carol Mayer cercetă ceasul şi îl controlă cu ora pendulului din perete.

Al dumneavoastră merge în urmă... In România nu se potrivesc două ceasuri! surâse, punându-şi gazeta împăturită în buzunar şi desvelindu-şi o dantură cu prea mult aur sub mustaţa tunsă după moda prusacă:—două dungi înguste sub nări. La Palat arată douăsprezece, la Fundaţie e douăsprezece şi cinci, când ajungi la Independenţa e abia douăsprezece fără cinci, şi până la Bulevard, zece paşi, s'au făcut douăsprezece şi un sfert!.. E ca şi în politica dumneavoastră. Domnul Filipescu spune că a bătut ora, domnul Brătianu că nu a sosit încă. Iar domnul Carp nici nu vrea să se uite la ceas. Domnul Carp e un foarte solid cap politic!..

Radu Comşa mută din faţă, cutia cu codurile care-i împiedicau privirea, şi flutură ziarul, de unde începuse să citească un articol.

— Asta o credeţi Dumneavoastră... Aci însă scrie altfel!...

— O! ce se scrie în gazetele româneşti!... Germanii sânt pentru Dumneavoastră, un popor de antropofagi... Gazetele româneşti vor războiul; dar noi, pentru binele României dorim să nu aibă loc. Ar fi teribil! In două luni e un războiu sfârşit! declară domnul Carol Mayer, rostind aceste sentinţe fără apel, cu cel mai afabil surâs din lume.

Pe Radu Comşa, îl ofensă siguranţa cumpărătorului de grâne.

— Domnule Doctor! spuse, Germanii n'au fost niciodată prea buni psichologi! Credeţi prea mult în forţa organizaţiei. Un răsboiu nu se face numai cu tankuri şi zepeline. Mai este încă ceva... Dar ce-ţi spun Dumitale, strein, care n'ai de unde să cunoşti poporul!

— Pardon! intrerupse domnul Carol Mayer, mângâindu-şi cu un un surâs de satisfacţie lanţul de aur, trecut prin nasturele vestei. Pardon! Sânteţi în eroare. Trăesc în România de la etatea de cinci ani. Vedeţi că vorbesc româneşte aproape ca limba maternă. Şi fiindcă cunosc — cred, sunt sigur, că România nu are să reziste mai mult de două luni...

— Fiindcă n'are tunuri?

— Şi fiindcă n'are tunuri... Dar mai întâi fiindcă lipseşte acel «încă ceva», de care vorbiaţi adineori.

Atunci, Dumneata crezi că Ardealul, Bucovina...

— Ce ştie bade Ion, de Ardeal şi de Bucovină? Aceste sânt discuţii de oraş, articole de gazetă. Discursuri şi întruniri. După ce-a aplaudat discursul, publicul merge la grădină şi aplaudă cupletele domnului Tănase, care are un nas foarte inteligent exploatat şi foarte iubit de bucureşteni. Astă primăvară au fost splendide bătăi cu flori. Cine le-a văzut, n'are nevoie de prea multă psichologie ca să înţeleagă că un public care se bate cu atâta frenezie cu roze, nu poate vorbi de războiu, decât în glumă!... Bade Ion, nu

cunoaşte exact nici cum se numeşte Regele care va semna decretul de mobilizare! El gândeşte că n'are porumb, şi blestemă concentrarea, care-i ţine copiii la seceră... Pentru Germania însă războiul e o chestie de viaţă şi de moarte. O ştie şi cel din urmă cultivator de cartofi din Pomerania. De aceia, au alergat din America de sud, din Asia mică, din Balcani, de ori unde se afla un german în stare să lupte..

— Imi pare cu toate aceste...

Radu Comşa, nu-şi sfârşi gândul, măsurând din cap până'n picioare, omul voinic care nu se afla pe nici un front, ci în acest Bucureşti cu dispreţuitele lui bătăi de flori, se îndeletnicea nesupărat, cu negustoria de grâu, fără îndoială foarte bănoasă „Ori poate e un spion, un agent de propagandă... prea mult flecăreşte!».

Domnul Carol Mayer îi înţelese întrebarea şi ridică mâneca stângă. Sub manşeta de mătase moale, se văzu un aparat ortopedic: mâna era de lemn, ascunsă în mănuşea de piele.

— Suvenir dela Yser! lămuri, fără să stăruie şi continuă cuvântul. Răsboiul modern este un examen serios pentru un popor şi cere tenacitate. Românii nu sunt un popor tenace. O recunosc şi cei mai înfocaţi patrioţi ai dumneavoastră. Brav da, dar nu tenace! Şi bravura nu înseamnă nimic, dacă e numai o calitate anarhică a individului. Răsboiul cere eroism disciplinat, colectivitate organizată... Vă subliniam, că în România nu se potrivesc nici două ceasuri...

— Ştiu, îşi aminti Radu Comşa o observaţie citită undeva, proaspăt. Individul la Dumneavoastră este număr: o unitate dintr'un tot. Literatura germană nu a putut creia figuri, tipuri. Nu are nici roman, nici dramă, fiindcă nu vede individul, fiindcă el nici nu se poate desvolta, e sacrificat masei. Dar dintr'o inferioritate a individului faceţi o virtute naţională! isprăvi Comşa, urmărind în aceiaşi vreme cu ochii, o scenă care se desfăşura în biurou.

Onisfor Sachelarie, îşi strecurase pe uşă, capul pătrat şi negricios, cu fruntea chinuită de creţuri adânci, cu părul negru-albăstriu, pornit ţepos îndată deasupra sprincenelor late de-un deget. Işi luă locul la masa lui dela fereastră, plecându-şi obrazul cu trăsături muncite deasupra hârtiilor, cu o înfăţişare foarte preocupată. Incercă peniţa pe unghie, ascuţi un creion, adună foiţele de lemn pe sugătoare. Apoi din buzunar scoase un pachet de hârtie subţire, desveli pe genunchiu un mănunchi de garoafe roşii şi cărămizii, pândi când domnişoara Betty scria mai cu zor pe clapele rotunde, şi-i lunecă florile pe mescioară, pe vârful unei linii.

Domnişoara Betty le dădu la o parte, fără să le privească şi fără să se întrerupă: nu era vreme pentru fleacuri!.. Dar încântat de ispravă, Onisfor Sachelarie îşi frecă mâinele şi se aşternu de astădată într'adevăr pe lucru. Era muncitor bun. Fugar din Ardeal, venit la biurou odată cu Ioniţă. Aci, omul aspru şi simplu, căzuse în mâinele cu degetele subţiri ale domnişoarei Betty. Radu Comşa surprindea unul din multele episoade ale acestei mici— drame? farse? comedii ori simple idile?

— Ştiu, reluă Comşa, întorcându-şi atenţia la domnul Mayer. Răsboiul de până acum, a verificat însă fundamental erorile de psichologie ale germanilor.

Domnul Carol Mayer îşi aşeză cu mâna sănătoasă mâna de lemn, pe braţul fotoliului, şi continuă să zâmbească la aceste copilării, fără să se arate supărat.

— E tema franceză! Ne-o spun de doi ani. Ne-am spus-o mereu, dela 70! Ne urăsc, fiindcă nu sântem niciodată distraţi, ştim să voim ceiace voim, cu toată fiinţa. Intr'adevăr, nu ne amuzăm cu eleganţă. Sântem un popor greoi. Frivolitatea noastră, când o încercăm, e de parveniţi şi de aceasta ne intimidează încât ne întoarcem îndată la gravitatea noastră de toate zilele. Căci viaţa nu e un amuzament. Aceasta am arătat-o şi avem s'o mai arătăm încă! Germania are s'o arate tutulor, celor ce nu vor să înţeleagă!...

Cuvintele sunau a ameninţare, dar domnul Carol Mayer păstra înfăţişarea cea mai corectă şi politicoasă cu putinţă.

— Mi se pare că domnul Deputat întârzie! îşi cercetă încă odată ceasul din vestă, dispreţuind măsurătoarea pendulului din perete.

Alexandru Vardaru intră în clipa aceia, în manta de drum, cu genele albe de praf. Ioniţă, din urmă, îi aduse servieta, îi desbrăcă pardesiul, ţinându-l departe, să nu scuture colbul şi păşind în vârful picioarelor.

— Te-am făcut să aştepţi, domnule Mayer! rosti scoţându-şi mănuşile de piele şi aruncându-le pe masă. Pariez că n'ai pierdut vremea! I-ai zis niţică propagandă pentru

Mitteleuropa. Ca mâine o să te transportăm pachet într'un lagăr, unde o să înfiinţăm un deposit de Mitteleuropeni ca dumneata, unul şi unul...

Domnul Carol Mayer îşi arătă într'un râs foarte vesel toţi dinţi de aur, dovedind că e om care ştie să preţuiască glumele fără urmare.

Alexandru Vardaru scutură mâna lui Radu Comşa, îşi frecă praful de pe ochi cu batista despăturită, mişcându-se prin cameră să se desmorţească.

— Mizerabilă şosea! De la şase de când vin... Desigur, n'a dat nici un semn Staicovici!

Şi fără să aştepte răspunsul, întorcându-se către domnişoara Betty:

— Domnişoară Betty, domnişoară Betty! mai puţină manichiură şi mai multă atenţie! Mi-ai scris în contract pretutindeni şaptesprezece mii, în loc de patruzeci şi şapte... O oră ne-am pierdut până să transcriem copiile.

Domnişoara Betty şi-ar fi retras, dacă ar fi putut, unghiile lăcuite, în carne, ca pisicile. Nu i se mai vedea decât ceafa, roşie sub cârlionţii bălani, ca laptele în care ar fi căzut câteva picături de sânge.

Scrisoarea domnului Carol Mayer, fu semnată într'o jumătate de oră. Grâul trebuia predat în două săptămâni. Domnul Carol Mayer, ţinând portbiletul pe colţul biroului cu degetele de lemn în mănuşă, trase şi numără treizeci de hârtii foşnitoare. Se ridică de plecare, salutând milităreşte, cu tocurile lipite, sunând un pintene nevăzut.

— Dacă nu ai nimic de lucrat, mergi cu mine, Comşa!... Cât mă spăl şi mă schimb, putem vorbi. La trei plec în Moldova, spuse Alexandru Vardaru, luându-şi servieta depe teancul de coduri.

Radu Comşa aruncă hârtiile în sertar.

— Intorci acasă! porunci Vardaru şofeurului, care se răsuci să închidă uşa, trântind-o în încuietoare.

Casa lui Alexandru Vardaru se afla la Şosea. Era cu hârtie albastră în ferestre. In grădina din faţă crescuseră florile stufoase şi dese. Trandafirii se scuturau. Pe alei năpădiseră ierburile, ca într'un loc de mult neumblat. O bancă albă şi o masă rotundă, sub un arţar cu frunzele verzi pătate cu alb, aşteptau părăsite.

— De ce nu plivești? arătă Alexandru Vardaru, cărările, servitoarei care târa geamantanul gâfâind. Nu-ţi dă în cap?

Ca şi domnişoara Betty, Mariţa nu încercă să se desvinovăţească. Lăsă valiza pe peron şi fugi, cu picioarele desculţe, să deschidă pe din dos.

Candelabrele erau înfăşurate în pânză subţire, verde. Oglinzile în aburul de praf, răsfrângeau umbre-fantome. Covoarele strânse sul. Miros de camfor.

Paşii sunau deşert pe parchet, în sălile înalte. Numai biroul lui Alexandru Vardaru, camera de dormit şi baia, erau aerisite, cu ferestrele înlături.

— Intr'un sfert de oră am terminat! se grăbi Alexandru Vardaru, desfăcându-şi butonul de la guler şi trecând în camera de baie. Mariţo! două cafele! Comşa, găseşti ziarele streine pe birou, dacă nu le-o fi întrebuinţat idioata...

„Idioata" plecase după cafele.

Radu Comşa nu desfăcu benzile neatinse. Se aşeză pe scaun şi din cadră, de la birou, îi surâse Luminiţa.

In perete, în faţă, se afla un tablou mare, o pictură de meşter iscusit: Elena Vardaru, aşa cum trebuia să fi fost la douăzeci de ani. Era o mare asemănare între mamă şi fiică; dar în chipul Luminiţei lipseau liniile moi şi transparente, care dădeau portretului din perete un aer îndepărtat, strein de această lume. Luminiţa era numai viaţă, iar fotografia păstra ceva din lucirea neastâmpărată a ochilor. „Cu numele meu de gaiţă, ar fi ridicol să fac figură de tragedie!" — isbucnise în râs, într'o seară, când o întrebase dacă a fost vre-odată tristă.

Aşeză cadra mai în lumină. Cu dânsa viaţa nu poate avea nimic trist şi ascuns.

— Caută, te rog în servietă! vorbi Alexandru Vardaru, prin uşa întredeschisă, din camera de baie. E un plic oficial, care te interesează...

Radu Comşa desfăcu servieta şi răscoli între hârtii. Deschise plicul cu inscripţia „Ministerul de Interne" şi citi: „Domnule, în caz de mobilizare vă rugăm a vă prezinta în termen de 48 ore la biroul... Serviciul... din Ministerul nostru, unde sunteţi repartizat pe ordinea de mobilizare în calitate de... Alăturat, aveţi ordinul de mobilizare, emis de Direcţia... din Ministerul de Răsboiu." Prins cu un ac, ordinul Ministerului de Răsboiu...

Răsuci hârtiile pe toate fețele. Ce însemna asta? Hârtiile purtau data de acum trei zile, când își amintea că Vardaru întârziase toată dimineața la Interne și la Răsboiu. Înțelese și roși. Dispuneau așa dar, de soarta lui, ca de a unui copil?

Se ridică de pe scaun și măsură parchetul cu nemulțumire.

In Camera de baie se auzia șuruitul continuu al apei.

— Zici, că n'a venit Staicovici? întrebă glasul lui Alexandru Vardaru. Trebuie să-i trântim somație. Notează, te rog!..

Afacerea Staicovici era de mică însemnătate. Se vedea că Alexandru Vardaru stăruia asupra ei, numai ca să nu-i dea răgaz să vorbească altceva. Dar aceasta nu putea sfârși cu atât! Nu s'a gândit niciodată să se pună la adăpost, și cu atât mai mult să roadă scările Ministerelor pentru asta. Că a evitat timpul pierdut cu concentrările, e altceva. Ar fi fost o prostie să fi făcut altfel. Dar o mobilizare... răsboiu. Acolo e o lașitate să eviți, e viața pe care vrei s'o cruți...

Oprit înaintea ferestrei, Radu Comșa își recapitulă cum avea să decurgă explicația. Pe șosea, dincolo de șiragul prăfuit al teilor, săgetau automobile repezi; o trăsură cu o doamnă și două fetițe în haine albe, se întorcea în pasul cailor. Una din fetițe ținea pe genunchiu un uriaș maldăr de flori. „Inţeleg foarte bine sentimentele care!. Nu, asta ar fi o introducere de stil epistolar. Mai bine, cu un ton degajat: Mă surprinde că asemenea privelegii pe care nu le-am cerut, îmi vin... Sună prea a frază ceremonioasă... Domnule Vardaru! sunt chestiuni pe care oameni iubesc să le rezolve singuri și... Nici așa! Pare o pornire agresivă"...

Radu Comșa se mută dela fereastră, înaintea bibliotecei, și trecând mâna peste legătura de piele a cărților citi titlurile familiare: „Demangeat. Histoire du Droit romain. Le droit pur"... Ce situație idioată!... Va lua plicul și-l va înapoia simplu, fără multă vorbă. Din obiceiu, așeză în ordine volumele desperechiate în raft.

— Ce-ți spunea doctorul Mayer? întrebă Alexandru Vardaru, intrând îmbrăcat în alte haine, bărbierit și mirosind a apă de păr. Am venit cu dânsul în tren Joia trecută; ținea piept unui compartiment întreg, cu victoria lor... Simionescu dela Bârlad, să-l ia în palme nu alta; fierbea...

Radu Comșa luă plicul de pe birou, cu hotărîre:

— Nu înțeleg, domnule Vardaru...

— Te rog, să înțelegi! îl opri Alexandru Vardaru, punându-i pe umeri mâinele care miroseau a săpun proaspăt. Am făcut-o pentru mine, nu pentru Dumneata. O să avem nevoie. In prima lună de mobilizare, toate au să se dezorganizeze... Am nevoie până îmi aranjez lucrurile, în noua situație. După o lună, ai vreme să tot fii erou, dacă perspectiva îți va surâde...

— Se găsea alt mijloc, în loc...

— Te rog! Te rog! Nu ne grăbește nimic... De altfel mai putem discuta și altădată. Acum servește dulceața!...

Marița, încălțată de data asta, și cu șorț alb, aștepta cu tava cu dulceți și cafea.

După ce așeză în farfurioară lingurița de dulceață, lui Radu Comșa îi fu greu să reia discuția. Puse plicul în buzunar. Intr'adevăr nimic nu grăbea. Era o formalitate extrem de simplă care se putea împlini ori când: n'au să fie prea mulți acei care vor cere să meargă pe front...

Alexandru Vardaru scoase agenda și fixă programul pentru cele trei zile, cât avea să lipsească in Moldova. Vorbea pășind apăsat cu picioarele scurte, în parchetul fără covor, mutând câte un scaun din loc. Observă stratul subțire de praf, de pe masa bibliotecii și se întoarse să apese butonul de porțelan. Soneria isbucni lung în casa goală. Când se ivi Marița, Alexandru Vardaru, fără să întrerupă fraza, trecu un deget peste ceața de praf și-i arătă urma rămasă. Servitoarea se repezi să șteargă cu colțul șorțului, dar Vardaru o opri:

— Nu cu asta; cu cârpa! Și nu acum; când nu sânt aci!

Obrazul fără vârstă al slugei, roși, și plecă rușinată în pământ, ochii verzi, de culoarea pelinului veșted.

— Acum ce-mi stai ca în strană? Spune lui Neculai să întoarcă mașina!

Il conduse pe Radu Comșa până în Calea Victoriei. Lua dejunul la Senatorul Bogza, fratele Ministrului, de avea să afle cele din urmă știri; de acolo pleca direct, la gară.

— Mâine ori poimâine, era vorba să se convoace consiliul de Coroană. Dacă e ceva grav, amân. Las răspuns la telefon, lui Ioniță. La revedere!...

Alexandru Vardaru se lăsă pe spate, în fundul mașinei. Neculai sună, și apăsând pedala dădu drumul lanțului de trăsuri și automobile, oprit o clipă.

Radu Comșa porni fără țintă, căutând umbra pe lângă ziduri. Amiaza de August dogorea acum din plin, trecătorii înaintau moleșiți pe sub corturile vărgate ale vitrinelor. Femeile aveau haine foarte subțiri, o înfățișare lâncedă de oboseală languroasă; bărbații, cu pălăriile în mână, își tamponau fruntea cu batistele. Ce putea să se mai întâmple „grav"? Era numai o mare toropeală care muia asfaltul și făcea caii birjelor să clempăne cu urechile muiate. Un vânzător de gazete pe treptele unui gang, număra un pumn de gologani. Din ușa deschisă sufla un șuvoi de curent rece. De pe celălalt trotuar, un cunoscut îl salută întrebându-l din ochi, cu gestul mirat, ce caută în Capitală pe canicula aceasta.

La Palat, sabia soldatului de gardă sclipea fulgere fierbinți în soare. Un câine se strecură printre trăsuri cu limba roșie, spânzurând lung afară. Infricoșată căldură!... Se decolorează cărțile în vitrine... N'a mai apărut nimic nou. Cine mai citește pe dogoarea aceasta?...

Il priviră lung două femei; una se întoarse spunând ceva tovarășei. Avea rochia albastră, de culoarea fulgerilor noaptea; i se vedeau pulpele rotunde în ciorapii de mătase aurii. Iși amintea de undeva figura. Sânt multe figuri pe care le recunoaște fără să le fi cunoscut vre-odată. Chipuri fără nume, întâlnite pe stradă, într'un restaurant, într'o gară, între două trenuri. S'au oprit ochii în treacăt. A rămas imaginea lor fugace, ascunsă undeva, de unde acuma tresare. Oamenii cu bucurii, cu griji... Ciudat: atâția cât trec pe lângă tine fără să știi ce sânt, ce duc cu ei!... Liceanul acesta în tunica de doc, alături de fetița de școală, cu ghiozdan și coada pe spate. Domnul cu barbișon alb, care privește în vitrina magazinului cu ghete. Din buzunar i se vede jumătate de ziar, cu inscripția din jumătate de titlu: „*L'Indep...*" Ofițerul care-și admiră cismele de lac. Și doamna încărcată de pachete, cu copilul de mână, nehotărându-se să traverseze... Câți de aceștia întâlnești într'o zi? Două mii, trei... Nenumărați. Ce-i așteaptă acasă? Ferestre cu perdelele trase; un câine îi întâmpină gudurându-se; copii, nevasta... O scrisoare de undeva. Nu curge apa. A plecat servitoarea. Trebuie schimbată mobila din salon. Au dușmănii de moarte și se iubesc absurd. Doresc ceva, care n'are să se întâmple niciodată și sufăr pentru cine știe ce dureri, pe care chiar dacă le-am ști, ni s'ar părea cu desăvârșire indiferente... Și cunoscuții cu care stai de vorbă! Te întâlnești la restaurant, la cafenea, în afaceri; discuți cu ei—dar ce știi cu adevărat despre ei? Iți arată o față—și au alta, secretă și misterioasă. Poți spune despre unul precis că e avocat, ori profesor, ori rentier, ori moșier; îl recunoști, e bălan ori smead, poartă mustață tunsă ori haină din cutare stofă, ți-e antipatic ori simpatic, îl ai clasat în minte: e o haimana ori un om onorabil, dar în dosul acestei etichete pe care i-au pus-o arbitrar, ce se ascunde nici nu te încearcă gândul să afli. El e o taină pentru tine și gândul acesta nici nu înspăimântă, nici nu te chinuie. Că peste o oră, îi ese înainte un copil în rochiță, întinzând brațele drăgostos—„tăticule"!—deși tu îl ai clasat drept o canalie, ori că trântește ușa în țăndări când se ceartă cu nevasta, deși ai jura că e omul ăl mai blând din lume, că a plâns odată cu bărbia în piept când a curs țărâna peste o groapă — nici unul nu este să nu fi trăit asta! — că a vrut să fie ceva din care nu e de cât o mizeră uscătură, — nimic n'ai să cunoști, nici odată! Toți sânt taine închise, ferecate cu șapte peceți. Deopildă, junele acesta pudrat, rezemat cu spatele de bara vitrinei, la Sfetea, și privind atât de obraznic femeile! O secătură, desigur. Așa cel puțin îl arăta toată înfățișarea. Dar înfățișarea e o minciună. Poate e un talent, un om cu gânduri mari, un suflet generos, ascuns și înăbușit... Și despre dânsul chiar, Radu Comșa, ce vor fi gândind oamenii? „Nimeni nu înțelege pe nimeni". Flaubert a spus-o parcă aceasta, dar e încă mai plin de înfricoșare. „A nu înțelege", înseamnă a fi încercat să înțelegi și a nu fi isbutit. „Nimeni nu cunoaște pe nimeni". Acesta e adevărul cel teribil. Trăești cot la cot cu semeni de-ai tăi, pe care n'ai curiozitatea să-i cunoști nici cât ai avea pentru o vietate din altă planetă, ori din altă epocă geologică... Și acești oameni necunoscuți între ei, indiferenți, alcătuesc un oraș, o țară. Intre el și domnișoara Betty, între Alexandru Vardaru și Onisfor Sachelarie, între el și Marița, sluga cu ochii de culoarea pelinului veșted, ce legătură poate exista? Pot vrea ceva laolaltă? Pe căldura aceasta tropicală!..

Radu Comşa coborî de pe trotuoar, să ocolească mulţimea îmbulzită înaintea vitrinei de la „Independenţa", unde o hartă uriaşă, cu stegulețe colorate în vârf de ac, arăta fronturile după ultimile comunicate.

Şiragul trăsurilor şi maşinelor se încrucişa necurmat; un rând spre capul Podului un rând spre Poştă.

Intr'o limuzină, o femee foarte frumoasă; alături de şofeur un câine lup, privind serios şi grav, curgerea lumei. Cine sânt toţi? Un general cu bărbiţă albă, salută pe cineva de pe trotuoar, dând vesel din mâna îmbrăcată în mănuşă albă... Ce tainică legătură, tainică şi trainică, poate fi intre el şi popa de ţară, cu umbrela de ploaie, alergând undeva unde a întârziat; între oameni care se ghiontesc o clipă: doamna foarte impunătoare cu haina de mătasă plesnind pe trup şi portarul de minister trecând cu condica vărgata subţioară; între perechea în costume albe de tenis, cu rachetele în învelitoarele cadrilate, şi birjarul care s'a ridicat în picioare să vadă de ce s'a oprit trăsura dinainte?... Necunoscuţi. Se uită încruntaţi unul la altul când s'au isbit gonind piept în piept, sau politicos, se feresc în lături, rostindu-şi scuze cu surâs prefăcut şi convenţional, şi alergând mai departe. Necunoscuţi fără număr. Fără nume.

Nu ştii cine sânt — cum poţi şti ce vor? Cum poţi hotărâ ceva grav, unanim, etern, în numele lor?

Radu Comşa îşi scoase şi îşi aşeză batista în buzunarul de la piept, fără nici un motiv, uitând ce voia să facă cu dânsa, spunându-şi: „Mi se pare că pregătesc un discurs defetist! Doctorul Carol Mayer m'ar aplauda încântat... Nu! Doctorul Carol Mayer nu poate aplauda. Cu o mână de lemn, nu se poate aplauda".

Işi aruncă ochii la Capşa.

Era ora aperitivului. Cafeneaua îngustă ca un vagon, gemea. Ii făcu loc, trăgându-se pe canapea, Titel Iliescu, care-i întinse mâna şi se întoarse să continue discuţia, cu un necunoscut cu barbă neagră şi foarte creaţă, de oriental.

— Iţi spun că e imposibil. E o invenţie!

Domnul îşi netezi de câteva ori barba şi râse cu mare înveselire, sprijinindu-şi ceafa de pluşul canapelei şi arătând dinţii albi şi foarte laţi.

— Asta-e-acum! De ce invenţie, monşer? Am eu mutra să născocesc infamii? E adevărul curat. Ascultă! — puse mâna pe mâna lui Titel Iliescu şi-i vorbi mai încet — ascultă ce-ţi spun! Aseară eram la Suzana. Cu mai mulţi: Vascanu, Grigoraş, Meicu dela Romanaţi, alţi tipi. Se încinsese chef în toată regula; ştii că unde e Meicu nu scapi cu una cu două. Pe la două, mai rămăseseră câţiva pe la mese: edecurile. Apare cu două dame la braţ, turtă... „Băeţi, în astă seară plătesc eu!" — zice — „S'aducă şampanie!". Prezintă femeile: nişte tipese. Chelnerii încep să care şampania la răcitoare. „Să vie lăutarii!" — zice. Vin lăutarii. Ii trage Lache, cum ştie el, când cântă pentru noi. Şi curg sticlele; un rând, două rânduri, trei... Când să plecăm, peste douăzeci de sticle goale răsturnate pe jos. Ne împiedicam în ele. Las' că şi noi eram făcuţi de-albinelea. Chiamă ţalul: — „Socoteala toată la mine!" Ne împotrivim. Meicu de altă parte, nu! să plătească el. Zic să facem parte; nemţeşte. Tipul se 'nfurie. — „Am comandat eu!" zice. Şi începe o ciorovoială între el şi Meicu. Insfârşit, ne punem pe lângă Meicu, zicem: „Lasă-l Matache, toată viaţa tot alţii i-au plătit cheful... Il loveşte târziu ambiţia asta". Perfect!... O socoteală lungă de-un sfert de metru. Nici nu se uită la ea, scoate portofelul şi aruncă două hârtii de cinci sute. Portofelul doldora de hârtii... La eşire, îl aştepta maşina. A plecat între cele două tipese.. Acum te întreb: de unde frate atâta bănet? Nu's nici doi ani — ţi-aduci aminte — de când se ţinea de mine scaiu, să stărui pe lângă frate-meu, Tache, dela Domenii, să-l numească într'o slujbă ceva, orice; două sute de lei pe lună. N'avea pretenţie la mai mult! Cred şi eu. Când n'ai franc, cine dracu se mai uită la pretenţiile tale, chiar dacă le-ai avea?... Stătea, aici la masă, două ore cu ceaşca de şfarţ goală înainte. Citea gazetele consumatorilor de prinprejur — „îmi dai voie, un moment?" — şi-ţi sufla gazeta de sub nas! Acum: şampanie, tipese, plăteşte el, maşină la scară; toate mofturile din lume! Să nu te întrebi: de unde?

Domnul cu barbă răsturnă paharul cu ţuică peste cap şi spuse cu mare taină, ştergându-şi gura cu o batistă în patrate colorate.

— De unde? Nu e mare filosofie: legaţiile sireacele!

Titel Iliescu îşi îndreptă trupul subţire şi privi cu ochii lui limpezi, albaştri şi buni:

— De ce numai decât, legaţiile? Poate a moştenit. Poate câştigă!...

— Ce să moştenească monşer? Cum să câştige? se indignă de atâta naivitate domnul cu barbă, rupând un capăt din felioara de pâine de secară şi aruncând-o în gură, cum prinde bucata din sbor, un câine dresat. Pe cine să moştenească? E feciorul unui institutor, vai de capul lui, de la Slatina. Şi cum să câştige, te întreb? Ca să câştigi, trebuie să munceşti. Şi când munceşti, nu eşti toată ziua la Capşa pe calea Victoriei la deal şi la vale, la Curse, şi noaptea până la trei-patru, la Susana, la Flora, la Femina—că unde te duci, dai peste el!... Este o meserie, drăguţule, în care munceşti puţin şi câştigi mult. O meserie foarte nouă şi foarte rentabilă acum, când unii au interes să intrăm cât mai repede în acţiune, şi alţii să rămânem toată vremea în neutralitate. Asta e tot secretul!

Domnul cu barbă, se întoarse către alt necunoscut de la masa de alături, mutându-şi farfurioara cu măsline.

Titel Iliescu îi făcu lui Comşa un semn, adică: „are-o gură, să te ferească Dumnezeu!"

— Şi tu, Radule? Te-ai înegrit să joci rol de maur, la „Naţional"...

Radu Comşa se privi involuntar în oglinda din faţă. Erà într'adevăr foarte negru, ars de soare, aci între atâtea figuri bolnăvicios de decolorate. Intrebă despre cine fusese vorba.

— Nu importă! Il cunoşti şi tu, şi eu. Dar ce interes? Dacă ne-am potrivi!...

Radu Comşa înţelese că n'are să afle nici odată cine e „tipul" de la Suzana. Titel Iliescu, se uită pe fereastră şi surâse unui gând:

— Am văzut pe doamna Zoe Vesbianu. Mai frumoasă ca oricând!...

— Şi ce-mi spui mie? dădù din umeri Comşa.

— Cum, ce-ţi spun ţie? Se întoarse Titel Iliescu mirat, gata să-l tachineze. Dar văzând dunga dintre sprincenile prietenului, îşi reveni cu părere de rău:

— Iartă-mă, dacă...

— Apoi silindu-se să schimbe vorba.

— Priveşte la masa antantei! Ai zice că e un mare consiliu aliat.

La o masă din fund, un grup plecat pe o hartă, urmăreà explicaţiile unui domn pipernicit, slab, ras până la culoarea vineţie a pielei, cu o pălărie imensă, dată pe ceafă. Arătà fără îndoială o mişcare decisivă de trupe, aşà cum ar comanda-o el, căci când sfârşi, privi tovarăşii triumfător, dându-şi pălăria pe ceafă ca un bobârnac victorios: — nemţii erau pierduţi!

Se aflau adunaţi: gazetari cunoscuţi, oameni politici, poeţi cu şi fără volume, actori cu faimă, tineri fără nici o îndeletnicire; micul parlament nelipsit la ora zece dimineaţa, la douăsprezece, la două, la şase, la opt seara: ora cafelei cu lapte, a ţuicei, a sfarţului, a băuturilor răcoritoare.

In amestecul de haine corecte după ultimul jurnal şi de haine boheme, cu lavalieră şi pălării late, figura aspră şi arsă de soare a câte unui proprietar, atunci întors de la seceră ori de la treer, arătà ca un urs păduratic într'un panoptic cu figuri de ceară.

Un intervenţionist celebru, care deslănţuise multe scandaluri şi huiduise în stradă trimisul extraordinar al Austriei, vociferà în picioare, cu glas detunător, fluturând un ziar filogerman în mână:

— Am să le rup urechile!... O să-i spânzurăm în piaţa Teatrului! Să-i scuipe trecătorii.

— Lasă, viteazule! îl întrerupse tărăgânat, un bătrân chel care nu-şi lăsă din gură paiul mazagranului. Mai bine ţi-ai încheià nasturii la pantaloni, Adriene!

Intervenţionistul îşi trecù mâna la nasturi şi-i închee fără grabă, potolindu-şi doar diapazonul peroraţiei:

— Auzi, draqule! In Rusia se pregăteşte revoluţie. Ucraina vrea separaţie. In Franţa Malvy... Toate balivernele din lume!... Slugi! asta sunt: slugile lui Von dem Busche!

— Adriene, cunosc un admirabil preparat francez pentru scos petele de pe haine! Mai mare ruşinea să te prezinţi în aşà hal, înaintea marchizului de Saint-Aulaire... Excelenţa-sa care se trage din Cruciaţi!... il întrerupse din nou domnul bătrân, cu placiditate.

Hainele lui Adrian erau numai pete, de toate culorile, formele şi dimensiunile: pete concentrice, stropituri, pete ovale, circulare, insule şi arhipelaguri, de sos, de vin roşu,

de undelemnul sălăţilor, proaspete şi bătute de praf, tangende sau înfăţişând un adevărat sistem planetar, cu sateliţi şi cu inelele lui Saturn.

Intervenţionisul îşi dădu iluzia să le suprimă, ştergându-le cu mâneca.

— Şi ce, nene Panait? Nu poate fi toată lumea ca dumneata, să poarte un rând de haine de pe vremea Gheneralului Manu!... Mai mănâncă omul o salată, mai bea un sprit...

— Mai bea două spriţuri! întări cu mult înţeles, domnul chel, care ştia el ceva, de bună seamă.

— Ei da! Mai bea două spriţuri. Două, trei, patru, douăsprezece! Câte poftesc! Ce, beau din banii dumitale? Tocmai bine că-mi amintişi! Nicolae, un pelin cu sifon... Dar ştii spriţul meu: sifon o idee, de un deget, cât degetul mic... mic de tot, sau chiar de loc!... Aide, repede puiule!

(Sfârşitul capitolului în numărul viitor).

CICLUL MORŢII

DE

ION MARIN SADOVEANU

MOARTEA ŞI MONAHUL

— ÎNCET, din cutele de lemn şi-a ridicat o mână
Icoana lui Sân Petru.
Şi porniră de peste tot din cute
Pâraie de ţărînă.

Ca un luceafăr ascuţit şi viu
Inalt, albastru şi neîmperechiat —
Aşa fusese gândul meu cu care
In mine pe Sân Petru l-am purtat!

Curgând din pumnii lui, ca din izvor,
Ţărîna pân'la buză m'a-ngropat.
Cu-o rugăciune care semăna cu'n dor
Eu totdeauna de Sân Petru m-am rugat...

Icoana izvorà neîncetat...

Şi când urcă la ale ochilor lumini
Din mine pasărea-a sburat.
Şi-a fost un vifor nalt, de crini,
Căci totdeauna de Sân Petru m-am rugat!

MOARTEA ȘI CORĂBIERUL

— VENEAU spre mine stelele perechi.
Cutreeram pe mare către cer,
Aveam în gură gust de fier,
Și cui de crivăț în urechi.
De ani la proră, înghețat și ud,
Priveam subt Orion, cum răsărea la Sud
O lume veche 'n ape de cleștar. .
De mic m-am îndreptat spre ea, ca'nspre un far!

Dar steaua'mi taie drumul și-i ghiețar.

Deodată naltul pod al Lumii cade scund
Corabia plesnește, și-un țipar
Mă trage ca o funie, la fund.

In valuri, sus, pe cerul meu de înecat
In stea, ghiețarul iarăș s-a schimbat.
Adâncul verde când m-a sugrumat,
Din mine pasărea-a sburat...
Și așchii de lumină văzut-am tot mai rar.

De mic întins-am pânza spre-o stea, ca'nspre un far!

MOARTEA ȘI BOLNAVUL

lui TUDOR VIANU

— DIN umăr mi-a crescut, diagonal,
Prin coaste un tăiș de-oțel,
Și când mă mișc în pat, ca'ntr'un pumnal
Mă'mpung în el.
La soare stau în perne albe, drept,
Și simt tot mai puțin umblând prin piept
Un vierme luciu, verde și-mbălat

Odată tot cu soare eu m-am vindecat
Căci soarele omoară tot ce-i rău!

Afară, un câine s-a 'nvârtit
Să-și prindă coada și-a amețit...
Ce nătărău!

Sunt mult mai bine și voi coborî din pat,
La soare cred că iar m-am vindecat.
Dar simt o pană cum îmi lunecă pe gât...
In jurul meu, pe lume, cade un urît...

Se svîrcoleşte-n mine viermele turbat
Şi vîrful inimei umflate l-a muşcat, şi inima a stat.
Din mine pasărea-a sburat.

Şi a rămas în urma ei
Un miros veşted şi-înăcrit, de tei.

MOARTEA ŞI MĂSCĂRICIUL

MARIETTE

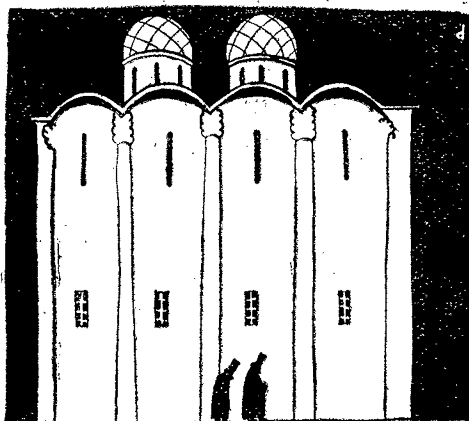
— SUNT geamăn cu un frate spân
Cu trup de cârpă şi de fân.
Pe lume când era să vin
Un păpuşar pe la Berlin
Il îndopa pe frate-meu
Şi aştepta să-l cumpăr eu.
Nici nu-l hrănesc şi nici nu-l tund.
Il port cu mine—şi-l iubesc,
De-mi merge rău – îl chinuesc,
E mut, e moale şi rotund.

Eu o iubeam pe Irma Zell;
Sunt sigur c'o iubea şi el!

Dar într'o seară, soţul ei,
Un roşu 'mblânzitor de lei,
Ca din greşeală m-a 'mpuşcat.

Din mine pasărea-a sburat...

Şi până-acum, e un mister
Cum frate-meu de-un ofiţer
In vălmăşeală-a fost călcat,
Şi'n pinteni albi, s-a sfâşiat...

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

LA UN CONCERT AL S. C. R.

UN festival în cinstea marelui muzician ungur Béla Bártok şi un concert simfonic Duminică 7 Noembrie, ne-au atras atenţia asupra unei noui organizări artistice: Societatea Compozitorilor Români. Mişcarea noastră culturală se îmbogăţeşte cu această tânără formaţie muzicală, care ia loc între grupările artiştilor plastici şi nuclee ale artei: literatură, plastică şi muzică, zămislitorii frumosului ar putea ajunge cândva la o puternică organizaţie centrală din care cultura românească n'ar avea de cât foloase.

Foloase din punct de vedere al creaţiei artistice însăşi. Poeţii, romancierii, pictorii, sculptorii şi muzicianii s'ar putea cunoaşte între ei cum nu se cunosc astăzi şi s'ar putea stimula şi înrâuri reciproc cum nu se stimulează şi nu se înrâuresc astăzi, când nici nu se cunosc. Cenaclurile noastre artistice sânt azi unilaterale: ori numai literare, ori numai plastice, ori numai muzicale. Rar întâlneşti un pictor într'o grupare literară, rar un muzicant într'o grupare pictorală şi mai rar un literat într'una muzicală. Izolarea aceasta, care e o ignorare reciprocă, se reflectă în însăşi creaţia feluritelor categorii.

E un anumit spirit care domină o epocă dată şi care, împărtăşit în comun de creatorii frumosului, împrumută un ritm unitar şi un caracter general literaturii, plasticei şi muzicei în care se oglindeşte epoca. Pe căi izolate el poate fi descoperit mai greu. Frecventările diferitelor categorii de artişti îl pun la îndemână mult mai uşor. Franţa de după 1879 dă acest minunat exemplu de solidarizare artistică. Dacă debussysmul muzical reflectă în construcţia sonoră aceleaşi principii ale impresionismului pictural şi ale simbolismului literar, împrumutând creaţiei din această epocă un impunător caracter de unitate, faptul se datoreşte pestriţelor cenacluri în care compozitorii se găseau laolaltă cu pictorii şi cu poeţii. Erau prieteni şi gândurile şi aspiraţiile pe care şi-le comunicau unii altora, treceau firesc în lucrul mâinilor lor inspirate. Un suflu general dă ritm unitar frumosului zămislit în această mare epocă a Franţei.

Solidarizarea prietenească întru creaţie e pentru arta noastră şi mai necesară. Trăim o epocă de căutare a căilor proprii, a *stilului românesc* în pictură şi în muzică mai ales. Începuturile sânt izolate şi de aceea timide încă. Cutare pictor, desrobit de reţeta armoniilor de coloare pe care maeştrii străinătăţii o furnizează gata, începe să-şi dea seamă că această reţetă nu se poate aplica peisagiului românesc. Aici lumina se nuanţează altfel şi alte acorduri trebuiesc găsite pentru a-l reda. Singur în atelierul lui, îndrăzneşte şi parcă nu îndrăzneşte. Cutare tânăr compozitor, care a învăţat să mânuie sunetele după şcoala franceză sau germană, începe să-şi dea seama că pentru a creea o muzică românească, trebuie să introducă în tehnica adusă de aiura semitonurile, ritmurile şi coloratura felului nostru de a cânta. Experienţa personală îi descopere capete de drumuri pe care le întrezăreşte, prin negura posibilităţilor, lungi, anevoioase şi descurajatoare pentru el, singuraticul. O apropiere între pictură, muzică şi literatură ar însemna o îmbărbătare a celor cari încă pregetă, o clarificare a celor încă nelămuriţi. Ea e cu atât mai necesară cu cât ni se pare că niciodată elita noastră creatoare n'a fost mai adâncită în căutarea formelor proprii ale stilului românesc, ale viitorului stil românesc. In această multiplă solidaritate, tinerele talente care pictează azi cu ochiul aţintit spre Paris, ori compun melodii cu urechea tot spre Paris aţintită, ar găsi o sigură şi rodnică orientare.

Dar o solidarizare a diferitelor categorii creatoare de artă, ni se pare folositoare şi din punct de vedere al destinului politic, — pentru a ne exprima astfel, — al culturii româneşti. Statul a înfiinţat un minister al Artelor, chipurile, să prezideze acest destin însuş. Dar Ursitele pe care politica le suie să toarcă acest destin, se dovedesc din ce în ce mai mult a fi nişte simpli popândăi în lan: sămănăturile nu cresc din pricina lor şi sburătoarele cerului poposesc pe umerii lor şi-i împodobesc fără frică şi fără jenă. O centrală organizare a elitei noastre creatoare n'ar putea îngădui ca toţi lapedaţii politicei să ofenseze şi să păgubească cu simplicitatea lor de duh destinul creaţiei culturale româneşti.

Gânduri indignate şi perspective de nădejdi au

născut în noi impunătorul concert simfonic dela 7 Decembrie, al Societății Compozitorilor Români. Intreaga noastră simpatie înfășoară cald noua organizare de artiști. Am arătat într'un număr trecut al „Gândirii" însemnătatea *Filarmonicei* pentru creația muzicală românească. Mulțumită politicei culturale absente a ministerului Artelor, Filarmonica nu mai există. Concertul Societății Compozitorilor Români dovedea încă odată cât e de necesară o înjghebare orhestrală permanentă. Cu mari greutăți compozitorii au întrunit provizoriu o orhestră care să le execute poemele simfonice. Statul neajutându-i, ei au găsit calea eroică de a se ajuta singuri, prin tânăra și viguroasa lor organizare.

Programul lor și marile personalități ca George Enescu și Alfons Castaldi, care n'au pregetat să se coboare în mijlocul tineretului începător, respirau un suflu de solidaritate emoționant.

Emoționant era să asculți poemul simfonic ezitând încă al tânărului Marțian Negrea dela Cluj ori al celuilalt tânăr, Enacovici, alături de consacratul Marsyas al lui Castaldi ori de grandiosul fragment din noua operă a lui George Enescu. Intre ele, cântecul popular, adunat de maestrul Kiriac și orhestrat de Const. Brăiloiu, răsărea ca o profesiune de credință în viitoarele orientări ale arhitecților sunetului.

NICHIFOR CRAINIC

CORECTIV ȘI EXPRESIE

NIETZSCHE, scriind despre originea tragediei grecești, spunea: „De Apollo și Dionysus se leagă cunoștința noastră că în lumea grecească e o contradicție uriașă, ca origine și ca intenție, între arta apollinică a artistului plastic și între arta fără icoane a muzicei ca artă a lui Dionysus: amândouă aceste porniri atât de deosebite merg paralel, cele mai de multe ori în despicare deschisă, escitându-se reciproc pentru creațiuni nouă, tot mai vânjoase, până când însfârșit printr'un act de minune metafizică al «voinței» elenice, apar înperechiate și în această împerechiere creiază în cele din urmă arta tot atât de dionisică, pe cât e de apollinică, a tragediei atice". Nietzsche voia prin diferențiarea aceasta, între altele, să înlăture cu orice preț basmul „seninătății" grecești. Grecul nu era seninul scornit de superficialitatea bătrânicioasă a filologiei și istoriografiei. Dimpotrivă; prin fereastra întunecată a domiciliului din sufletul său, grecul simțea toată grozăvia și iraționalitatea existenței. Mitologia Olimpului cu chiriași ștrengari și fără griji și-a plăsmuit-o Grecul în contrast cu lumea trăită înăuntrul său. „Pentru ca să poată trăi, Grecii au fost siliți să-și creieze zeii", dintr'o chinuitoare, adâncă nevoie, așa zicând. Olimpul era un vis așternut ca niște straie frumoase pe ape adânci, tulburi, pline de toți monștrii lipsei de noimă. Olimpul era frunză de leac pusă pe răni. Grecii erau niște pesimiști atât de fără nădejde încât trebuiau să *viseze* ca să poată trăi. Olimpul nu era produsul spontan al unor stări sufletești luminoase, ci o reacțiune vitală, aproape o terapie psihică, practicată inconștient de niște oameni chinuiți de sfincșii vieții, pânditori la toate răspântiile.

Seninătatea culturii grecești ar juca deci rolul unui *corectiv* psihic. Nietzsche atinge aici o chestiune cu mult mai dificilă decât se pare. El voia să dea o filozofie a culturii, dar o amestecă, împestrițând-o, cu o psihologie a culturii. Câteva întrebări prin care confuzia iese și mai bine la iveală: oare Inzii și-au creiat metafizica pesimistă fiindcă în fond ar fi niște suflete prea luminoase? Sunt Germanii „individualități" în valorile lor etice conștiente, fiindcă în fond ar fi complect lipsiți de individualitate? Nietzsche insuș, punea el oare accentul pe „voința de putere" fiindcă ar fi fost un suflet slab? Sunt cazuri izolate când poți hotărî cu suficientă siguranță, dacă o concepție e „corectivul" unor stări de suflet, sau „expresia" lor directivă nemijlocită, fidelă. Despre Schopenhauer s'ar putea afirma fără să diformăm prea mult realitatea istorică, că enunța cu atâta insistență un ideal de sfințenie, fiindcă el însuși era chinuit de înclinări trupești foarte pronunțate. Dar fi desigur riscat să spui că un Kant își trâmbița imperativul categoric, dintr'o nevoie de-ași aplica o corecțiune psihică, fiindcă se simțea veșnic ispitit să nu-și împlinească datoria de a ține prelegerile de geografie. O concepție în sine, îngăduie oricând aceste două interpretări: ea poate să fie privită în raport cu substratul său psihologic, fie ca un *corectiv*, fie ca *expresie* directă. Când ai deaface cu o personalitate ale cărei felurite manifestări le știi, nu e prea greu să precizezi dacă concepțiile sunt corectivul sau expresia firească a unor stări de fapt. Problema se complică fantastic, când e vorba de întregi culturi, unde nu ai decât concepțiile și creațiunile în sine, fără de oamenii ce le-au produs. Pe ce temei susții că „cultura" în discuție e corectivul și nu expresia unor realități psihice? Principial, pentru orice cultură sunt posibile ambele tâlcuri. Ergo: filozofia culturii ar trebui să se lapede de orice fel de psihologism. Sarcina ei de a studia formele, direcțiile inerente, originea istorică a diferitelor creațiuni spirituale, nu trebuie confundată cu încercările *problematice* de a determina substratul *psihologic* al acestora. (Am văzut că interpretarea psihologică admite rezolvări diametral opuse) Dar filozofii culturii s'au făcut aproape fără deosebire vinovați de această confuzie. O găsești la Nietzsche, la Chamberlain, la Simmel și alții.

L. B.

INSEMNĂRI PENTRU TIMPUL DE AZI

Cine-şi aduce aminte grădinele de vară din vremea neutralităţei, nu poate decât să dea dreptate celor scrise mai jos. Infăţişarea opulentă în spectatori, în decoruri, în baleturi, a acelor spectacole de vacanţă, în comparaţie cu teatrele celelalte zise serioase, care-şi duceau amarnic viaţa în dărăpănătura de atunci a Naţionalului sau a acelui de deasupra varieteului Majestic, îţi umplea cu bună credinţă, inima de revoltă. O revoltă care s'a moştenit şi după răsboi, însă absurdă.

Căci atunci comicul cu nasul mare, care atrăgea lumea la acele ajunse de pomină exhibiţii, oficia un mare mister cultural: săvârşea în decursul a câţi-va ani, ceiace isbutise să săvârşească Polichinelle sau celelalte măşti ale farsei bufe medievale, în decursul timpilor, până la putinţa înţelegerei lui Ibsen sau a lui Leonid Andreiev; pregătea imensul public, care pe vremea actuală de criză înţesează sălile de spectacol ale Capitalei, toate ajunse neîncăpătoare, deşi din ce în ce mai multe.

Şi acest public este un însemnat punct câştigat. De l'am avea în întregimea lui şi pentru literatură!

Desigur că factorul cultural Năstase „cu nasul noduros", a fost ajutat în greaua şi involuntara lui întreprindere apostolică, de un alt factor poate şi mai hulit, şi care a apărut după răsboi. Care se mai naşte neîncetat astăzi, în epoca permiselor şi paşapoartelor, care se căleşte zi de zi, vara, în faţa rampei dela Cărăbuş, pentru ca iarna să oblige restul publicului a lua bilete cu o săptămână şi mai bine, înainte de spectacol, la Naţional, precum şi la alte teatre bucureştene dintre acele mai puţin uşuratice. Este acest al doilea factor cultural al României actuale: *îmbogăţitul de răsboi.* Pe *el* l'a frământat Năstase, pe el l'a dăscălit cu satira lui obscenă, şi încetul cu încetul, l'a împins pe uşa Naţionalului. Mai cu o glumă grosolană, mai cu o palmă, mai cu un gest impudic, comicul Năstase îl făcea să râdă singur de seninătatea cu care comanda pictorului atâţia metri pătraţi de tablouri sau atâţia metri cubi de cărţi, spre a-şi umple dulapurile din birou, şi astfel pe nesimţite îl lustruia. Cu cât saltul în mijlocul sacilor de bogăţie se îndepărta în timp, cu atât îmbogăţitul se socotea lovit tot mai tangenţial de săgeţile actorului depreciat de intelectuali. In schimb baleturile acestuia şi unele scenete de lirism de vară, presărate prin reviste, îi aţâţau curiositatea — în deosebi a „îmbogăţitei" — spre misterul coperit de cortinele impunătoare ale teatrelor fără cuplete, fără balet şi fără nasuri fenomene.

Şi iată dintr'o dată, pe cel mai hulit produs al societăţei de astăzi, devenit tot aşa cum s'a îmbogăţit, adică peste noapte, mecenate florentin. Insă — fie între noi — dacă vei întreba discret pe pictorul X, sau pe directorul teatrului Y, dacă preferă această falşă aristocraţie, celei adevărate dinnaintea răsboiului, desigur că în cazul chiar când în răspunsul pe nerăsuflate, va regreta vremea sălilor pustii, căscate ca guri plictisite gata să înghită biata scenă, unde se sbăteau atâtea mari talente, vei vedea pe figura întrebaţilor o emoţie vie, tradusă printr'o vie îmbujoreală. Vei şti atunci că răspunsul e nesincer.

Da. El preferă cu siguranţă, în adâncul inimei lui, acelei aristocraţii înfumurate dinnainte de răsboi, pervertită de scursorile influenţelor străine şi ostentativ nepăsătoare la orice mişcare românească îi preferă pe aceşti mitocani, cu ghete de lac reliefate puternic de bătături dârze, cu gâlci enorme pe ceafa strangulata de gulerul tare şi lucios. Imbogăţitul acesta este însoţit în lojă, de fiul său student universitar şi poet incipient sau combatant în diversele grupuri studenţeşti, de domnişoara fiica sa, amatoare nu numai de dancinguri, dar şi de puţină spoială literaro-artistică, pentru complectarea foaiei de zestre; de doamna tânără şi frumoasă, fata de profesor sau de magistrat sărac, cu aplecări lirice şi cu tot felul de gusturi quasi-intelectuale.

Şi cu drept mă întreb: de ce nu i-ar prefera pe aceştia, artistul eşit dintr'un mediu tot aşa de burghez sau ţărănesc? Ştiu: i-e greu să se despartă de iluzia acelei elite adevărate, existentă în toate celelalte ţări şi pretutindeni generatoare de artă, aceasta însăşi prin definiţie de esenţă pur aristocratică! Insă adevărul rămâne adevăr. Economiceşte vorbind arta este o marfă ca ori care alta. Şi mărfei îi trebuie consumator: Care e negustorul care se interesează de origina cumpărătorului pe bani peşin?

Mai ştiu încă: astfel de reflecţii plesnesc ca palmele pe obrajii artei, în loc să plesnească pe obrajii ilustrului descendent sau ilustrei descendente a neamului istoric nu ştiu care, când preferă pe Pierre Benoît lui Mihail Sadoveanu. Insă nici unul din descendenţii aceştia iluştri, n'a făcut pentru arta românească, atât cât a făcut admiratorul de o seară al lui Năstase, care a povestit entusiast întregi mahalale, minunile văzute la Cărăbuş.

Iar unicul pion de transiţie între adevărata elită şi între adevărata inspiraţie românească — profesorul universitar — îl ştiu cine este: este domnul profesor de estetică (o! zei ai românismului!) dela universitatea din Bucureşti care afirmă că viaţa e prea scurtă, pentru a mai avea timp de cetit orice carte nouă românească, sau este colegul său, care crede că literatura unui autor tânăr nu s'a distanţat de sămănătorism, pentru că a aflat, că pe coperta unui volum ar fi pus ca o tradiţională protestare, cuvântul infam pentru urechile subţiri şi rafinate: „răzeş" ori aşa ceva!...

O milă deplină te prinde în faţă caraghioasei privelişti. Iată-ne dar aşteptând de la îmbogăţitul de război, înflorirea literară şi artistică, findcă viaţa profesorilor universitari e scurtă, iar a politicianilor e strâmtă...

Nu este de aşteptat nici o cruţare din partea satiricilor noştri, pentru îmbogăţitul acesta care şi-a cumpărat blană nouă, maşină nouă, tablouri pe pereţi noui, bibliotecă nouă, şi care vrând nevrând, s'a trezit folositor artei ca orice consumator trebuincios producţiei! El este victima şarjelor, comediilor, caricaturilor, pamfletelor.

Metoda nastasiană se impune încă, pentru a scoate din el, elita viitorului.

In lipsă de altceva, nu socotim aceasta o umilinţă. Cu mâinile lor bătătorite, au strâns averea pentru feciorii şi fecioarele cu gusturi subţiate, care mâine vor pricepe şi simţi arta, tot atât cel puţin, cât ultimele vlăstare ale boierimei fanariote, a cărei luare aminte s'au trudit în van s'o atragă şi a cărei fineţe, au cântat-o cei mai tradiţionalişti înaintaşi ai generaţiei noastre.

Acestei nobleţe a banului, de prea proaspătă origină, i se cuvenea acest cuvânt, bun şi drept, de reabilitare.

G. STEGARU

„UN CADAVRU“

SUB acest titlu, 6 scriitori francezi tineri: Louis Aragon, André Breton, Ioseph Delteil, Pierre Drieu la Rochelle, Paul Eluard şi Philippe Soupault, au întâmpinat moartea lui Anatole France, cu un pamflet impertinent aruncat peste florile mortuare ale catafalcului.

Numele celor 6 tineri, care n'au văzut în France decât un literator postişă şi în el mort, decât un cadavru de morgă, ne sânt cunoscute în destul, în scrisul francez de după război. Le întâlnim când în manifestele şcolilor estetizante cu programe primenite, răsturnate şi anulate odată cu fiecare nou anotimp, le întâlnim când în grupările comuniste, dar le întâlnim şi în revistele înfăţişând răspintenea de orientare sufletească a tinerei Franţe intelectuale, în «*La Nouvelle Revue Française*» de pildă.

E îndestul de negru semn al timpului, această nerespectuasă nerăbdare de a scuipa pe ţărâna caldă încă.

Dar mai semnificativ e că pe Anatole France, socotit atâta vreme prietin al comunismului, îl găsim după moarte revandicat de Maurras pentru tradiţionalism, şi insultat de comunişti tocmai pentru această infamă trădare. Asta răstoarnă puţin, toate necrologurile scrise prea pripit de umanitariştii noştri europei.

«Clarté» cu data de 15 Noembrie, ne aduce un întreg număr închinat batjocorei funerare.

«Execuţia» începe dela titlul primei pagini: «Anatole France social-democrate, social-traître, social-chauvin etc».

Marcel Fourrier, în numele «probităţii intelectuale» îl repudiază, fiindcă a săvârşit păcatul în opera sa, de a nega toată ideologia proletară din care a eşit revoluţia rusă, fiindcă a îndrăznit a visa o conciliere a ordinei şi a progresului, fiindcă în timpul războiului a ridicat glas pentru izbăvirea Franţei. Găsim în acest ciudat panegeric à rebours, şi o mărturisire preţioasă făcută în numele grupării *Clarté*: «Nous avons adoré Lénin avant même de le comprendre!»

Sântem lămuriţi.

Edouard Berth, vede mai întunecos, în Anatole France, sfârşitul unei culturi:

«Charles Maurras şi Paul Painlevé pot să se închine amândoi în cultul lui Anatole France, stânga a putut foarte bine să acapareze sicriul «bunului maestru» şi să-l conducă, cu o pompă oficială care a fost lipsită într'adevăr de grandoare până la ultimul adăpost; şi Charles Maurras deşi s'a văzut silit să rămână acasă cu moartea în suflet; *dreyfusardul, socialistul* aşa zisul *bolşevic* Anatole France, îi rămâne pe deantregul scump— şi cu drept cuvânt; căci în adevăr, între Franţa regalistă, aşa cum o visează Maurras restaurată şi Franţa iacobină, scumpă oamenilor noştri de stânga, nu e o deosebire esenţială; e aceiaş Franţă burgheză, o Franţă *humanistă* unde prelaţi grăsulii şi amatori ai lui Horaţiu, funcţionari bibliomani şi magistraţi amatori de litere, pot să schimbe cuvinte diverse şi plăcute, în cămara din dosul cutărei librării, cu „revoluţionari distinşi“, evrei parizianizaţi, radicali făcând caz de cultură şi socialişti.. helenizanţi... In zorile unei epoce cu deosebire tragică, unde vom azista din ce în ce mai mult la ceiace Nietzche numea *tenziunea critică a extremelor*, să lăsăm aşa dar pe Anatole France şi prietenii săi să se odihnească şi să vorovească în pace, în a lor «grădină a lui Epicur»; înainte de război, când, se pare, mai putea fi gustată *dulceaţa de a trăi*, Anatole France putea trece drept un maestru; dar răsboiul a venit, şi noile generaţii, hotărât se despart de el, pentrucă li se pare cu desăvârşire neisprăvit şi inadecuat, şi fiindcă le trebuie şefi mai bărbaţi, spirite întăritoare, inimi mai încercate; căci la dreapta, ca şi la stânga, fie că e vorba de *revoluţia naţională* ori de revoluţia europeană, totul e luat mai *în serios*, şi ne dăm seamă de grandoarea tragică a problemelor care se pun şi că o filozofie de *sibarit al literilor*, nu poate, nici într'un chip s'o deslege».

Incheerea lui Berth, nu e departe cu totul de realitate. Dar cât de repede şi nesocotit a fost uitat *artistul* din France; şi cât de crud şi cu ce rânjet se spun acestea blândului Pierre Nozière şi a toate înţelegătorului domn Bergeret!

Epoca nu mai iartă lipsa de fanatism, nici frumosul pentru el singur.

i. d.

CĂRŢILE

N. Firu: „Oradea-Mare“. Biblioteca „Oraşelor Noastre“. „*Cultura Naţională*“. 1924.

Când a urzit Vlahuţă liniile între care eră să se desfăşure „*România Pitorească*“ altul i-a fost, ne-a mărturisit, gândul: să alcătuie un fel de geografie, în care oamenii să trăiască plin, cu toate legăturile omeneşti şi sufleteşti, care s'au statornicit între ei şi locuri. Dar — bătând meleagurile ţării — ochiul i-a biruit cumintea socoteală de acasă, jumătate literară, jumătate didactică: pasta grea de culoare, de lumină şi pitoresc, jocul bogat şi priceput al naturii, l'a prins cu totul. Ce eră omenesc s'a irosit şi a rămas numai rătăcirea aceia încântată a sufletului, peste treptele dealurilor şi cerul răsturnat al şesului.

Literatura n'a pierdut, astfel, nimic. Dimpotrivă. Singură geografia a rămas să mai aştepte. Alt condeiu eră să le împace. Cartea d-lui Nicolae Firu îndrituià o fărâmă de nădejde Desigur: nu un întins aşezat de natură, ci: un crâmpeiu cu locurile şi oamenii lui, înfipţi trainic în viaţă orăşenească. Cartea făceà parte dintr'o colecţie: a „Oraşelor Noastre“. Nimic nu se împotriveà, prin urmare, ca — rânduind carte lângă carte — să alcătuim visata geografie a lui Vlahuţă.

Nădejdiile ne-au fost însă înşelate. Erà, dealminteri, rândul literaturii să nu mai câştige nimic. „Oradia Mare“ a d-lui Firu e o carte de simplă informaţie: scrisă liniştit, fără alte preocupări mai adânci decât să înjghebeze o „Monografie“. Nimic revărsat. Piatră, străzi, date. Trei petice verzi: parcurile publice; un fir subţire de apă: Crişul.

Dincolo de zidurile oraşului? — harta judeţului!

Dar cine poate desluşi în întretăierea de fire orizontale şi perpendiculare, mândrele frumuseţi bihorene? Totul e redus la linie şi punct, ca într'o geometrie. Fireşte, cartea trebuie închisă într'un anume cerc de judecată. Ştim: „Oradia-Mare" e o lucrare de specialitate, întocmită după un anume plan. Am fi gata, să svârlim totul în spinarea lui. Dar Editura are grijă să ni-l aşeze înainte, ca o prefaţă: „Bănăţenii, Ardelenii şi Ungurenii nu ştiu nimic despre Basarabeni, nici aceştia despre dânşii; chiar despre vechiul Regat aflător în mijlocul tuturor, foarte puţini aveau oarecari cunoştinţe şi erau cu atât mai dispuşi a crede vorbele rele ale vrăjmaşilor. Aceasta este un izvor de mare slăbiciune. In România întregită este grabnică trebuinţă ca această scădere să înceteze, acest gol să fie umplut, *să ne cunoaştem ţara* şi pe compatrioţii cu stare, năzuinţele şi aşezămintele lor culturale, cu felul şi organizarea muncei lor economice". Iar la punctul I al planului, citim: „situaţia geografică—*aspecte, peisaj, împrejurimi*"... Deci, vina întreagă e a autorului. *Opera de cunoaştere*" — la care cartea vrea să contribuie — nu se poate rezemă pe o simplă şi negustorească înşirare de date.

Ea cere măcar un strop şi din ceeace Vlahuţă avusese prea mult...

M. Sadoveanu: „Oameni din Lună". Editura *„Cartea Românească"*. 1924.

„Oameni din Lună" a apărut mai întâi în *„Viaţa Românească"*, sub semnătura: *Silviu Deleanu*. Dintru început paginele n'au fost identificate. Se bănuià totuşi, — pentru maturitatea observaţiei şi expresiei — un scriitor deplin format. Când indiscreţia şoptită a unor prieteni literari, a arătat adevăratul nume, am fost nedumeriţi: ce anume îl determinase pe d. Sadoveanu să îmbrace zaua unui pseudonim? O mai făcuse, dealminteri, cândva. Dar pe vremea începutului. Iscălia atunci: M. Cobuz. Curând însă pseudonimul fusese svârlit ca un vesmânt de prisos.

Răspunsul l-am bănuit: o replică poate, acelora care îi socotiau preferinţa de a-şi alege eroii dintr'o mereu aproape aceiaşi pătură socială, drept mărturia unei insuficienţi artistice. Invinuirea e veche: a svârlit-o în circulaţie, pare-mi-se, d. Sanielevici. Dela „Crâşma lui Moş Precu" însă, şi până la scrisul de azi al d-lui Sadoveanu e cale lungă. Atâtea volume au marcat-o trainic. Ne-o închipuiam deci cunoscută, chiar de critică. Iar pe d. Sanielevici, coborât din turnul de fildeş şi vânzând dulciuri literare: compot din pastelurile lui Alexandri, beltea din Kira-Kiralina a d-lui Panait Istrate, etc...

„Oameni din Lună" este în primul rând scrisă impresionant, cu o frază redusă aproape numai la linie, rece şi dreaptă, de o precisă structură epică: „Sâmbătă la 9 Maiu, apăru în gangul casei din str. Lepidopterului 14, semnul morţii: negru şi alb, ceia ce dădea bătrânei clădiri o înfăţişare de râs sinistru.

„Ingroparea profesorului Eudoxiu Bărbat avu loc Luni, la 18 Maiu, cu totul neobservată şi fără niciun răsunet în presă. Tânărul poet ieşan se închise neurastenizat în umbra bibliotecii, cu un fel de încredinţare străine că el e fiul mortului, care lucru, după părerea mea de medic nu prevesteşte nimic bun".

Cartea se înscrie, astfel, cu totul în cercul pârguitelor mijloace de realizare ale d-lui Sadoveanu. Poate nu cu un întins nou de viaţă sufletească: „căzutul din lună" — insul silit de împrejurări să trăiască într'o lume streină şi ostilă — nu e nou literaturii d-lui Sadoveanu. Capătă însă o faţă nouă prin locul unde este situată acţiunea; anume: mediul acesta tulbure de pasiuni mărunte şi primare, de după război.

El actualizează şi înalţă interesul lecturii.

„Oameni din Lună" se taie în două planuri distincte: deoparte, oamenii zilei, cu psihologia lor şovăelnică, alcătuită din sumare date sufleteşti şi dominaţi de instincte covârşitoare; de alta, puternica statură a izolatului, închis între păreţii unei singure pasiuni: cartea, cămaşa a lui Nesus, izvorul tainic care birue moartea. Amândouă aceste vieţi diferite se împletesc, neaşteptat şi fără nici o luptă. Una cedează celeilalte. Intervine apoi, elementul de cronică al vremii, care le acoperă.

Destinul se împlineşte: năvala ţipătoare a amănuntului exterior se revarsă peste tot largul cărţii, înecând firavele ostrove sufleteşti...

Cartea se populează — în revărsarea voită de senzaţional şi observaţie imediată — cu frământarea brutală de interese, samsari şi misiţi, a actualităţii.

D. Sadoveanu nu a năzuit să dea în *„Oameni din Lună"* un roman. Cu toată voia, a lăsat să se aştearnă peste întinsul cărţii o pătură grea de cronică — descripţie, amănunt şi oarecare parte de satiră — prinsă în simpla notaţie ori închisă mai amplu în unele personagii, de a doua mână ale volumului.

Pretutindeni — ca şi în *„strada Lăpuşneanu"* — dar de-asupra ei: o linie de autentică realitate; un fragment viu de actualitate, de pe care aparenţele s'au spulberat, desgolind aspre colţuri de viaţă...

Nicolaie Iorga; „Cărţi reprezentative din viaţa Omenirii". Editura *«Casei Şcoalelor»*. 1924.

Volumul acesta al d-lui Iorga, a cunoscut — înaintea oricărei alte consacrări oficiale — consacrarea violentă a urii. Poate cea mai trainică. O întreagă ediţie a fost mistuită de flăcări, în vremea când sborul vulturului negru se desfăcuse larg şi asupra culturii. Argumentul brutal al focului biruise pretutindeni.

Gestul teuton mărturisirea limpede teama de istorie. Şi, mai lămurit: nu de istoria înţeleasă ca o simplă desfăşurare de fapte prinse pe pânza firavă a vremii, ci de o alta, necruţătoare ca judecata de apoi: Istoria Spiritului. *„Cărţi reprezentative din viaţa omenirii"* cuprinde întâiele note pentru alcătuirea liniei sigure de evoluţie a spiritului uman, smuls ca un suflet al faptelor.

Nu e întâia încercare de acest fel. Dar e deasupra prin orizontul larg al planului de lucru: reconstituirea istoriei universale prin cărţi, erbare ale spiritului. Se ia ca punct de plecare creştinismul. Şi anume: creştinismul format, având deja plin înfiripată lumina aceia adânc scormonitoare de suflete. Firul se întinde apoi prin scrisul — strigăt de pasiune mistică — al sfântului Augustin şi urcă, şerpuind şi adâncindu-se, până la teologul — poet, Raban Maur.

Acest întâi volum al d-lui Iorga aşează primele pietre de hotar la graniţa dintre faptă şi spirit, marcând începutul drumului — pe care-l va urcă — spre uriaşa reconstituire a istoriei universale pe temeiu spiritual...

AL. BADAUŢA

REVISTELE ROMÂNEŞTI

IN ultimul număr al evistei de orientări cărturăreşti *„Buletinul Cărţii“* (*an II, No. 9*), *d. Em. Bucuţa* discută problema, de imediată actualitate, a reorganizării bibliotecilor...

Se porneşte anume, de la hotărârile luate la congresul Asociaţiei Bibliotecarilor şi se taie problemei două feţe: bibliotecile săteşti şi bibliotecile de la oraşe.

Se adânceşte mai cu osebire însemnătatea celei dintâi. Cultura maselor de jos încetează să mai fie o preocupare pur literară. Ea se cere împlinită în faptă: grelele zăvoare —căzute peste sufletul popular— trebuiesc trase.

Pentru aceasta, o singură cale: cartea. Dar şcoala nu creiază între ea şi mulţime, trebuitoarea legătură sufletească. Limitată aci, cultura satelor ar rămâne nălucă. Biblioteca se rânduieşte, astfel, aproape deasupra şcoalei.

Dar un număr oarecare de cărţi nu înseamnă o bibliotecă. Cu atât, problema nu s'a limpezit. Ii lipseşte sufletul. Acesta e bibliotecarul. Pregătirea lui e latura cealaltă a discuţiunii. Şi asupra ei, stăruie articolul d-lui Bucuţă: *„Tehnicieni, conducători sau specialişti de bibliotecă, sunt de cel mai mare folos. Fără ei aşezământul lâncezeşte, apăsat de propiile lui comori. Cerem însă alături de aceştia, şi mai ales pentru bibliotecile menite mulţimii, pe bibliotecarul care ştie să deştepte luarea aminte, nepăsătoare sau împărţită, şi pe bibliotecarul părtaş la mişcarea culturală a vremii şi amestecat ca element determinat în politica şi producţia cărţii. Pregătire şi suflet nou, pe amândouă deodată...“*.

Problema prinde aripi. Iniţiativa oficială însăşi se urneşte: „Casa Şcoalelor“ se străduie să înjghebeze, anual, câte o mie biblioteci. „Asociaţia Bibliotecarilor“ făgădueşte cursurile necesare pregătirii —tehnice şi sufleteşti— a bibliotecarilor. Interesul obştesc se pleacă tot mai adânc spre sate. E ca o împrimăvărare. Se desluşesc ţăranului însuşiri, până acum nebănuite. Arta lui, aproape ignorată, capătă preţ. D. Cezar Petrescu scrie în *Lamura* (anul V, No. 13) despre o întoarcere la arta populară: *„Astăzi când intelectualii şi burghezia orăşenească română, au început a preţui în justa lor valoare comorile artei ţărăneşti şi când aproape in fiecare casă pătrunde în mobilier, în alegerea scoarţelor, în stilul de gospodărie şi clădire. Gustul pentru produsul industriei casnice autohtone, înlocuind modele de import de peste frontiere, se precizează o mare mişcare de regenerare a artei populare“*.

E o întâie biruinţă a sufletului popular. Fiindcă: indiferent de adâncul de unde au izvorât, întâiele elemente de artă populară — înfrângând unele influenţe mărunte din afară — au fost contopite, unitar şi personal. De la ţesăturile măestrite de covoare şi până la cioplitul migălos în lemn, se desface clar preferinţa românului pentru «desenul geometric reprezintând o noţiune abstractizată, cu un joc de culori şi de linii caracteristice prin sobrietea lor»: Fireşte, din lipsa unui interes mai larg care s'o sprijine, arta populară nu s'a realizat nicăeri tainic. Ea a rămas în cercul vieţii gospodăreşti. Unele monumente religioase mai vechi n'au cunoscut-o. In acest sens, *„Năzuinţa“* (*an III, No. 4-5*) tipăreşte un interesant studiu, al d-lui *I. B. Georgescu: Mânăstiri Olteneşti.*

E vorba de vechea întocmire mânăstirească a Coziei, urzită din domneasca grijă a lui Mircea cel bătrân. Vremea nu i-a furat din podoabe. Dimpotrivă: i-a înavuţit ornamentaţia. Se disting modele italiene şi orientale. Iar prin amănuntele de sculptură: cu împletiri de păsări şi reptile, cum şi rozetele ajurate dela părţile superioare, ea arată precis că a fost zidită cu meşteri sârbi. Mai târziu i-s'a adăogat un chenar cu motive florare accidentale. Mânăstirea nu stăpâneşte azi odoare de prea însemnat preţ, dar are — după mărturia d-lui Iorga — un epitaf: „cea mai frumoasă operă de artă a epocii“.

Studiul d-lui Georgescu, prin puterea de triare şi ordonare a amănuntului, izbuteşte să înjghebe una din cele mai bune monografii ale noastre, de acest fel. Apariţia ei trebue subliniată încă şi pentru faptul că făgădueşte—la fel de priceput şi competent— să aducă întregul peisaj al vechilor mânăstiri olteneşti.

* * *

O jumătate de deceniu de la moartea lui Vlăhuţă se strecurase, pentru publicistica noastră, neobservată. Singură revista „Caselor Naţionale“, *„Răsăritul“* o amintise. In cel de al patrulea număr al *„Mişcărei Literare“*, d. *Scarlat Struţeanu*, într'un articol: *Un vulgarizator al lui Eminescu*, cearcă să reconstitue ceia ce-a mai rămas din scrisul lui Vlăhuţă, a cărui personalitate s'a spulberat în vânturile vremii: *„Să fim drepţi cu el: să nu-i cerem poezii spre a-l putea ridiculiza şi să nu credem că-l înjosim, legându-i numele de operele comandate de pedagogia culturală a vremii. După cum nu vom cere dramaturgie lui Eminescu sau lirism lui Caragiale, să nu-i cerem poezii lui Vlăhuţă, ci literatură şi să-i mulţumim că a netezit căile sufletului nostru pentru primirea lui Eminescu“*.

Adevărat: numai atât să fi însemnat Vlahuţă — cui sufletesc al unei generaţii, care s'a aşezat prag trainic culturii noastre?..

al. bd.

DRAMA ŞI TEATRUL

„THEBAIDA“

Tragedie în cinci acte, în versuri, de d-l V. EFTIMIU

CAŞI înaintaşul său Hofmannsthal (un nume răsunător din mulţimea adaptatorilor!), d-l Eftimiu, poet modern, a cunoscut succesul, folosindu-se de o veche plăsmuire. Ispitit de drama ciclică a tragicilor greci, a căutat cu mult meşteşug să construiască cinci acte, cu material din câteva tragedii, în jurul Antigonei.

Incercarea e semeţă şi fără voie ne-ar fi pus în mână armele cele mai ascuţite ale judecăţii, dacă „Thebaida“ n'ar fi apărut în vitrinile librăriilor odată cu înscrierea ei pe afişul teatrului Naţional. In volum, autorul cere scuze pentru gestul său avântat, ne anticipează critica şi trece de partea noastră: „am adunat din dărămăturile templului păgân, *încercând cu reparaţiuni grosolane, cu netrebnice aurării, cu vopsele care se vor trece curând*, să le duc ofrandă în biserica nouă a literaturii româneşti.“

Credem şi preţuim mult modestia aceasta, care şade atât de bine talentului şi judecăm lucrarea numai subt rezerva pe care, înţelepţeşte şi-o face chiar d-l Eftimiu.

Cu „Thebaida“ ne putem opri o clipă asupra problemei adaptărilor. Avem două nume la îndemână: Hofmannsthal şi Eftimiu. Să le cercetăm metodele. Hofmannsthal retopeşte vechia fabulă, organizând-o pe o latură psihologică: „Electra“ sa —să ne preocupăm de cea mai cunoscută piesă— nu-şi pierde nimic din puritatea şi simplicitatea liniei sale tragice, numai amănuntul sufletesc e adâncit, intensificat. Amănuntul modernist care dă Electrei o feminitate necunoscută de poesia veche, amănuntul psihologic înfloreşte tragedia, o încarcă e adevărat, dar nu o deformează. E o punte de înţelegere sufletească întinsă omului modern către subiectul vechi.

„Nein, du Sollst mich nicht berühren!
«Tritt weg, ich schäme mich vor dir“... cuvintele pe care Electra zdrenţuită şi murdară, scăpată din hrubele palatului le rosteşte fratelui său Orestes, pudoarea aceasta femeiască, iată o lumină din alte multe, un amănunt sufletesc din stilul prelucrării lui Hofmannsthal.

Amănuntul la d-l Eftimiu, în „Thebaida“, e de altă natură şi nu numai că nu luminează, dar strică, are darul să împotmolească linia sufletească a eroului: (Antigona vestind moartea logodnicului ei Haemon).

„Nu te uita la mine! Te du de grab! *E cald!*“
„Sânt gata şi pe dânsul să-l leagăn şi să-l scald.“

Lipsa aceasta de valoare reiese şi din tratarea generală a subiectului, (tratarea literară iar nu dramatică). Arta d-lui Eftimiu nu are reguli severe. E revărsată şi grandilocventă — păcat formal romantic, de care e greu să se desbare.

Deci pe altă cale de cât la Hofmannsthal trebuie căutat procedeul de adaptare al d-lui Eftimiu şi el se poate găsi pe latura aglomerării faptelor.

Autorul „Thebaidei“ e preocupat de evenimente şi de înlănţuirea lor, de construirea dramei. Şi în această direcţiune poetul în plină maturitate a meşteşugului său răuşeşte să construiască trei acte bune, din care unul (al III-a din piesă) de o reală putere dramatică. (Actul I şi al V-a sunt inexistente.)

Dar cu privire la actul al III-a, cel mai isbutit, o observaţie: cât de grea este invenţiunea tragică! Shakespeare — fără să vrea nici el şi probabil nici d-l Eftimiu— a dat o mână de ajutor la construirea acestui act.

Scena impresionantă a luptei dintre Polinikes şi Eteokles (dialogată în „Thebaida») care trece prin faţa spectatorilor, reaminteşte duelul dintre Richard şi Richmond (nedialogat la Shakespeare) din actul al V-a al lui Richard al III-a. Apoi din aceaş tragedie Shakespeariană aceea care prin rolul puterilor nevăzute şi strofele sale lirice, se apropie mai mult ca ori care alta de tragedia grecească-alaiul de înmormântare al regelui Eduard al VI-a oprit de cearta dintre lady Anna şi Richard, seamănă grozav—cu mici modificări numai—cu alaiul funerar al lui Eteokles oprit de cearta dintre Creon şi Antigona, din „Thebaida“.

In sânul acestei tragedii încărcate cu «aurării şi vopsele care vor trece curând» se ascunde o dramă în trei acte, dramă în înţelesul curent al cuvântului, care a impresionat.

Eforturile unite ale autorului, ale interpreţilor şi ale scenei frământate de alaiuri, zguduită de larmă şi bătută de lumini n'a răuşit să ridice spectacolul până la înalta coardă tragică şi s'o facă să vibreze.

Aglomerarea amănuntului realist: corbi, câini flămânzi, mâncători de cadavre, ciumă, n-a isbutit nici ea să ne înfioare.

Poezia lipseşte cu desăvârşire şi cutremurarea ei. Unde e „praful, vestitorul mut al oştirilor“, «câinile înaripat al lui Zeus», „marea în care înfloresc cadavre“ şi toate lespezile grele şi sonore din limba de profet a lui Aischilos?

Unde sunt alizeele nevăzute, reci şi tăioase, veştile care merg până la sugrumare din tragediile lui Sophocle?

Numai umbre deşarte în locul lor, cu picioarele în clisă de sânge. Dar: «copii, noi să mergem să mai învăţăm ceva» scrie în prefaţa cărţei sale, poetul Thebaidei. Şi pentru acest gând pedagogic multe vom uita şi vom închide ochii şi la alegoria Atenei crescută cu linii netede de cromolitografie, şi la ţarcul tragic al Tebei din legende mult mai complicate şi mult mai adânci, în labirintul căror a rătăcit ani întregi spiritul răscolitor al marelui Nietzsche.

Din interpretarea «Thebaidei» rămânem cu amintirea unui talent ajuns stăpân pe toate posibilităţile sale. E doamna *Agepsina ac[illegible]ftimiu*. O muncă stăruitoare de ani de zile —pildă pentru nouile generaţii — a dat doamnei Eftimiu o variaţiune şi o ştiinţă a artei sale, cu care izbândeşte în roluri de o greutate covârşitoare. *[illegible] est ul Nottara*, în rolul bătrânului Edip a desfăşurat o artă mare, dovedindu-se încă odată ca unul din cei mai impresionanţi actori tragici - puţini la număr — pe care-i mai are teatrul românesc.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MĂRUNTĂ

SUNT unii copaci care-şi freamătă frunza fără pricină din afară. Nu adie nici un suflu de vânt. E poate numai neastâmpărul sevei împinsă prea năvalnic din miezul trunchiului, ori e numai o sensibilitate ascuţită, care prinde în văzduh schimbări nesimţite de noi. Cu acest neastâmpăr, am voi să asemuim neliniştea generaţiilor care presimt lumea ce va să vie, iar pe aceea contemporană, o simt altfel decât bătrânii osificaţi în atitudini hieratice.

Un tânăr, porneşte împotriva bătrânilor ofensiv şi dârz. Răstoarnă tot, ca să netezească terenul pentru drumul lui, care e şi biruinţa lui. Vitejia aceasta e un spectacol frumos, fiindcă e tineresc. E urât, fiindcă a devenit un sistem. Cel dintâi băeţaş cu caetul de poesii, se înfăţişează strâmbându-ţi din nas, când îi vorbeşti de înaintaşi. Abia dacă îţi face o concesie, admiţându-ţi, fără convingere, pe Eminescu... Atât de vechiul Eminescu! N'am avut cultul moaştelor literare, numai fiindcă ele înseamnă un nume. Revista aceasta a fost făcută de tineri, după priceperea şi gândurile lor tinereşti. De aceea poate a străbătut atât de adânc, când altele purtând cu ele moaşte sfinte, au trecut în împărăţia morţilor. Dar ceeace vedem în cutia poştei în fiecare dimineaţă, e îngrijitor. Tinerelul simpatic care a însăilat două versuri, neagă tot ce a existat până la el, şi se pune piatră de hotar, între două lumi. Iar dacă-l întorci puţin la sintaxă, se supără... De când şi arta cere o ucenicie şi răbdare?

Am vrea să vedem dedesubtul acestei nerăbdări, un neastâmpăr interior. Puteri năvalnice care sparg vechile făgaşuri. Dar e numai nerăbdarea de a atrage luarea aminte. Politica de demagogie literară, licitaţia de inedit, care se poate vedeà şi în manifestele de alegeri.

Şi atunci băeţelul îşi ia caetul subsuoară, pleacă îmbujorat, îţi cere îndărăt manuscriptele de la coş şi se face... constructivist. Ca de acolo, să te înjure.

INTR'UN număr trecut, «Gândirea» desvăluia ruşinea culturală a revistelor pornografice, singurele citite de la Nistru până la Tisa. Partizani ai libertăţii scrisului, ne-am întâlnit nu odată cu pericolul de corupţie pe care îl reprezintă scrisul bolnav, şi cel urmând specula. Nevoia apărărei a ceea ce e bun, e foarte clară, numai că mijloacele de apărare sunt de multe ori cu neputinţă de aplicat. Socotim nemerit să fie discutate cât mai obiectiv soluţiile.

Astfel, ne permitem a arunca în discuţie, două gânduri în ale căror binefăcătoare rezultate credem.

Intâi un impozit pe revistele „de anumit umor" impozit realizabil printr'un timbru cultural, care sporind fondurile unei instituţii culturale, i-ar mări puterea de activitate. Scumpirea aceasta a unor anumite reviste e şi logică şi utilă.

Precedent găsim în acea taxă pe spectacole, graţie cărei varieteuri şi cinematografe, ajută cu milioane la montările fastuoase ale teatrelor de Stat. Suma realizată de pe taxarea revistelor galante ar ajuta la fel, tipăririle bune pe care trebue să le facă Statul cu o bibliotecă Naţională, şi pe care le împlinesc uneori alte publicaţii particulare, sărace şi de nimeni sprijinite.

Un fond de ajutor cultural care nu costă nimic bugetului, nu trebue lapedat. Să lipim antidotul de însăşi boala!

Şi acum a doua propunere. Ţinând seamă de cultura şi românizarea ce se poate face prin slova ziarelor, am fi propus în legătură cu noua lege a presei, că statul *să nu favorizeze pe cei ce fabrică hârtia*, ci pe cei ce scriu pe hârtie. Pornind de la aceasta, încurajarea ar fi adus nu o cenzură negativă (tăietoare) ci una pozitivă (creatoare).

Anume: Scutiri de taxă de timbru, cotă de hârtie subt preţ, să se dea indiferent de partide, acelor publicaţi care dovedesc că răspândesc în mii de exemplare un folositor scris românesc.

O comisie compusă din Academie, Universitate, S. S. R. Fundaţia Prinţului Carol, ar aprecia cazul de acordare sau retragere a acestor avantagii.

Ca singur impozit pe gazete şi ziarişti, statul îşi rezervă un colţ de publicitate în ori ce publicaţie, colţ în care Biroul Presei — azi nul — va fi silit să publice oficial tot ce e util şi drept. Politică în ziarele politice. Sfat contra bolilor în revistele galante. Comunicările academiei în revistele ştiinţifice — Colţ de cultură şi ordine. Sfaturi ţăranilor — în revistele populare. Bine înţeles, aceste idei ar fi bune şi frumoase cât nu le-ar spurca politica. Foloasele ar fi uriaşe. Un ziar având singur, mai mulţi cititori de cât au elevi toate Universităţile noastre.

PRINTRE crainicii culturii pe care ni-i trimete Franţa de curând, se prenumără şi D-l Mario Rocques, profesor de limbă şi literatură română la Sorbona. Care român a trecut vre-odată prin răsunătoarele galerii medievale împodobite cu freşti mari de veche viaţă cărturărească şi nu a bătut cu emoţie în geamul mat de la uşa sălii prelegerilor de limba română? Căruia dintre noi nu i-a svâcnit mai pripit inima, când din vechea clădire cu întunecimi gotice, a găsit chilia văruită, cu câte-va bănci numai, numai cu o hartă murală a României şi cu două dulapuri în care dorm, unul rezemat de celalt: Miron Costin şi Eminescu, Grigorie Ureche, Cantemir, Alexandri, Caragiale şi până la cei noi ai noştri: Goga şi Sadoveanu?

Şi printre toate aceste lucruri, atât de multe la un loc, din ţară, gazda: un domn mărunt, cu cuvântul poftitor şi zâmbetul, fluture în colţul gurei, făcând cinstea „alor noastre" care sunt şi franţuzeşti şi româneşti în acelaş timp. Domnul acesta străin, care mânueşte aci, în îndepărtatul Paris, cu o îndemânare, cu o dragoste şi o pricepere greu de găsit chiar în ţară, tezaurul sufletului nostru românesc, spre ştiinţa tuturor neamurilor e D-l Mario Rocques. Romanist erudit, din aceaş şcoală cu J. Bédier, D-l Rocques vine astăzi să vorbească lumii noastre intelectuale despre ultimile sale cercetări în domeniul istoriei literare şi filologiei.

In primul său ciclu de prelegeri, „Teatrul comic francez în veacul al XIII-a", ne-a interesat prin îndrăsneaţa lărgire de hotare pe care o încearcă, spre a mări astfel „massa" producţiunei dramatice a epocei care-l preocupă.

Metoda aceasta dă loc liber celor mai mari construcţiuni în această direcţiune. Ea întinde cadrul, făcând loc în capitolul comediei franceze din veacul al XIII-lea, săracă până acum, unei infinităţi de ma-

nifestaţiuni — trecute fie din epică, fie din mimică — care o sporeşte în mod neaşteptat şi aruncând o lumină cu totul nouă asupra importanţei ei.

MĂRTURISIM că acum două săptămâni, când vesteam că Statul e pe cale să piardă galeria Bogdan-Piteşti, şi odată cu ea cei o sută de Luchieni, nu socoteam primejdia atât de apropiată Ne spuneam că alarma, va atrage luarea aminte a tutulor; a societăţilor de artişti plastici mai întâi, a presei mai pe urmă şi în sfârşit a Ministerului de Arte. Câteva ziare şi-au făcut datoria la vreme, preşedintele Sindicatului Artiştilor n'a publicat un protest gata aşternut pe hârtie, numai fiindcă a fost indus în eroare că licitaţia nu se va mai ţine cel puţin „deocamdată"; dar Ministerul Artelor n'a dat nici un semn de viaţă şi galeria deşi odată donată Statului, a fost vândută la mezat. S'au tipărit mai pe urmă amănunte. A fost o licitaţie clandestină, ţinută pe furiş, fără publicitatea la lumina zilei, o tocmeală desgustătoare între tovarăşi — cari cumpărau poate în mare parte, pentru unul şi acelaş om. Fostul Ministru al Artelor d. C. Banu, într'un interview de ziar şi-a arătat surprinderea: sub gospodăria Ministeriatului său, darul fusese primit de Stat, cu toate formele cuvenite şi până într'atât sigură şi definitivă, încât Ministerul luase şi măsuri ca nu cumva unele lucruri să se înstrăineze. Ce s'a întâmplat mai pe urmă, cine a avut interes ca această galerie să nu mai fie acceptată, pentru a fi vândută ca mobilierul unui falit, rămâne de văzut. Aiurea, oficialitatea face mari jertfe de timp şi de bani, pentru a adună de pe unde se află risipite, operile unui artist reprezentativ şi naţional. La noi, chiar darurile deagata se înstrăinează cu o nepăsare, pentru care nu se găsesc cuvinte îndestul de pălmuitoare să o desmeticească. Dar toate acestea sunt vorbe şi tânguiri de prisos.

Cea mai întreagă parte din opera lui Luchian s'a dus. Toate indignările scrise ori strigate, fie chiar de la tribuna Parlamentului, nu ne-o mai poate întoarce. Nimeni nu e tras la răspundere. Iar d. Ministru al Artelor „în care nu se pricepe", cumpără cu entuziasm şi frenezie zugrăvelile horticole ale cutărei doamne artiste, cu atâţia bani, cât nu s'a îndurat să plătească un singur Luchian.

O vitregă însuşire omenească, ne face să uităm cu deopotrivă grabă ceasurile dureroase ca şi acele, puţine şi sgârcite, de repede curmată fericire. Timpul îngroapă îndată şi definitiv. Uitarea potopeşte peste toate. Şi iată că războiul, acum după al optulea an de când a fost vestit în miez de noapte cu dângăt de clopot, se pare petrecut cândva, în altă viaţă, dincolo de a noastră.

Am uitat şi ceasurile de desnădejde şi acele de înălţare, şi jurămintele risipite undeva, în toate văzduhurile. Morţii sânt fireşte oficial amintiţi pe inscripţii şterse de monumente, pe lângă ciungii războiului trecem ca pe lângă cele mai fireşti spectacole, câte un plug, răstoarnă odată cu brazda, pe un fost câmp de luptă, o hârcă albă. Dar sufletul de atunci şi hotărârile de atunci, şi crâncena îndârjire în care cu inimile primenite juram o altă ţară primenită — sub ce dâmb surpat de tranşee se mai află oare îngropate?

E bine şi folositor, ca măcar o carte, să ne mai poarte silit pe acele drumuri, îndărăt. Avem prilej să ne verificăm fără cruţare, minciuna în care amăgiţi trăim. Avem prilej să fim un ceas măcar, judecători severi cu noi înşine şi să ne măsurăm înceata împotmolire.

O asemenea carte, e acea cu subţiri litere de sânge scrise pe coperta albă, ca o şuviţă picurată din artera unui rănit pe un câmp de zăpadă. E «Războiul nostru» de Neculai Cibin. Numele şi-l amintesc poate lectorii, din rare povestiri de război, unde imaginaţia se împletea meşteşugit cu o tragică viziune a realităţii.

Autorul le-a lăsat la o parte. Oştean cu mica cruciuliţă de smalţ albastru al lui Mihai Viteazul pe piept, şi-a dat socoteală că înainte de o literatură de răsboiu, avem nevoie de cât mai multe cărţi care să nu ne lase să uităm *faptele*. A judecat aceasta drept o datorie. Şi cartea a luat astfel fiinţă, încă una din acele puţine, care ne poartă îndărăt prin evenimentele trăite de noi şi totuşi atât de departe. Spre deosebire de cele două amănunţite istorii cronologice ale răsboiului, scrise de d-nii Chiriţescu şi general Găvănescu, volumul d-lui Neculai Cibin a adunat în 150 pagini, un istoric precis şi viu al evenimentelor, la îndemâna tuturor. E o oglindă a faptelor, văzute printr'o sensibilitate. Scrisă cu suflu epic, în atmosfera în care răsboiul a fost trăit în şanţuri, în viroage şi pe ţancuri de munte bătute de obuze; autorul nu s'a oprit la documentarea uscată a volumelor întocmite în birou, cu degetele prăfuite de arhive. De aceia îşi va ajunge mai repede poate ţinta pentru care a fost înfăptuită, şi care credem, că a fost aceia de a face pe cât mai mulţi să-şi amintească ceiace prea dureros de repede au uitat.

Căci o carte a răsboiului, cu toate suferinţele, nădejdile şi jurămintele de atunci, e pentru lectorul de astăzi, întotdeauna, o mustrare.

NEAMUL marilor imaginativi englezi n'a dispărut! De la de Foë şi Swift — prin lumea scriitorilor din epoca victoriană, Rudyard Kipling în primul rând — până la cel mai tânăr, de astăzi, David Garnett, tradiţia literaturii fantastice se păstrează vie, căpătând valori de artă adevărată, de originală creaţiune, prin fondul social, liric, ideologic sau psihologic, pe care scriitorii englezi ştiu să-şi brodeze cele mai îndrăsneţe teme.

Genul acesta, pare-se, e predilecţia rasei. Şi asupra lui, ca asupra tuturor celorlalte genuri, jocul influenţelor se exercită după aceleaşi ritmuri. Se recunoaşte, de pildă că, între Swift şi Kipling a trecut romantismul şi simbolismul continental, iar între Kipling şi Garnett simţi umbra lui Anatole France.

«*Femeia schimbată în vulpe*», romanul de curând apărut al lui David Garnett e un cap de operă prin psihologia, ironia şi echilibrul său aproape clasic, la un scriitor atât de tânăr. Fabula e restrânsă; totul e construit pe o psihologie — fantastică plecând de la o premiză ireală — dar totul, de o rară invenţiune şi prospeţime.

Domnul Tebrick, cu câteva zeci de ani numai în urmă, se căsătoreşte cu Silvia Fox şi începe o viaţă plină de dragoste şi linişte, stabilindu-se într'un cottage din Oxfordshire. Puţin timp după ce facem cunoştinţă cu soţii Tebrick, se întâmplă minunea: într'o după amiază pe când se plimbau prin pădure, soţul auzind cornul de vânătoare şi lătratul unei haite, porneşte câţiva paşi înainte, ca de pe geana pădurii să-i vază pe gonaşi. El o trage după sine

pe femee, când deodată aude un ţipăt şi simte cum d-na Silvia i se smulge din mână. Când se reîntoarce vede „pe locul în care se află soţia sa, cu o vulpe mică, de un roş aprins".

Iată punctul de plecare al romanului. In tratarea acestui început, Garnett îşi desvălueşte metoda. Humorul îşi face loc încă de aci, în seriosul şi gravul celor câteva ipoteze cu aer ştiinţific, pe care autorul şi le pune, nu pentruca să-şi explice minunea, ci pentruca să facă acceptabil cititorului planul, absurdul pe care va construi.

Astfel se întreabă dacă numele de d-şoară al Silviei, Fox (vulpe, în englezeşte) nu poate să aibă vreo legătură cu metamorfozarea ei de mai târziu? Dacă, câteva întâmplări din tinereţea Silviei — între altele, păţania că odată, după obicei, la o vânătoare, fiind mânjită pe obraz cu sânge de vulpe i-a venit rău — n'au fost primele semne ale destinului ei ciudat, motiv pentru autor de nenumărate observaţiuni şi subţiri ironii. Fabula în cele din urmă ia o întorsătură tragică: d. Tebrick, bărbat naiv din ţara Bibliei, care e deseori pomenită în această povestire păgână, continuă să fie legat cu aceeaş dragoste de mica lui vulpe. Lucrul acesta îl prăbuşeşte. Silvia se animalizează din ce în ce, iar el, pentru a se puteà ţine de ea îşi degradează umanitatea. Iată câteva rânduri, cu privire la rivalitatea dintre el, bărbatul legitim rămas om, şi un vulpoi, care astăzi are preferinţele bietei femei schimbate în vulpe, dăruită de noul ei amant patruped cu o spuză de pui.

„Nu sunt oare gelos? Se întrebă d-l Tebrick. Cercetându-şi inima, el recunoscù într'adevăr gelozia sa, şi mai ales mânia ce-l cuprindeà la gândul că acum trebuià să-şi împartă vulpea cu masculi sălbateci. Atunci se întrebă dacă nu e desonorantă primirea acestei situaţii, şi dacă n'ar face mai bine să-şi deà soţia cu desăvârşire uitării... Dar ce am înebunit? îşi zise el în urmă. Mă chinuesc ca un prost cu gândurile cele mai absurde. Poate oare cinstea unui om să fie pătată de o fiară? Sunt om, deci superior animalelor. Să fie oare demn de mine să gelozesc o fiară sălbatecă? De o mie de ori nu! Dacă eu aşi dori o vulpe, ah, atunci aş fi un criminal. Dar pot să fiu fericit numai văzându-mi vulpea de vreme ce o iubesc, iar ea la rândul ei, bine face că-şi caută fericirea după cum o cer legile fiinţei ei".

Şi cu sofismul acesta al conştiinţei, d. Tebrick îşi urcă mai departe calvarul, decăzând din ce în ce, până ce Silvia-Vulpe, cu ocazia unei vânători, moare ajunsă de destinul ei de vulpe, la pieptul d-lui Tebrick, care-şi pierde minţile.

Ca o tristeţă mare, se desprinde din rândurile acestea sglobii, scrise între zâmbet şi lacrimă, blestemul legat de femee.

Garnett, scriitor foarte tânăr, mlădiţă dintr'o veche familie de scriitori şi intelectuali, conduce, în amator o librărie de cărţi rare la Londra. Romanul său de un perfect echilibru, dovedeşte o artă mare, pe care critica engleză a ştiut să o preţuiască şi s'o vestească la timp.

ASPRĂ şi poate îndestul de justificată este executarea lui André Gide, din revista „Philosophie" No 3, sub semnătura Henri Lefebvre. E vorba de volumul „Incidences" apărut în primăvară, unde mai vădit vrea să apară rolul lui Gide, de pilot sufletesc al tinerii generaţii scriitoriceşti din Franţa.

„Cartea, spune recenzentul — e o adunare de articole, de note, de semi-destăinuiri. S'o deschidem fără părere preconcepută: avem la început o plăcere desăvârşită. Ce proză frumoasă — îţi spui — tare şi sobră, plăcut surprinzătoare, într'un timp când stilurile barbare sânt la modă! ce fineţe, nici odată căutată! ce îndrăzneală, ce generozitate, ce nobil bun simţ, superior platului simţ comun al anumitor critici!

„Dar îndată te nelinişteşti; toate acestea nu sânt prea frumoase, prea largi? Niciodată un parti-pris, o furie, un necaz; nici odată o îndârjire rezistentă; toate aceste generozităţi se fac fără renunţare, şi începi a te îndoi. Cum să nu te miri că ceteşti atât de des, sub condeiul D-lui Gide, cuvântul Evangheliei: „Cine îşi caută sufletul îl pierde"?

„Eşti fixat, când ajungi la acest „Marche Turque" note de drum în Asia Mică, sărace, jalnice. Acest om atât de avid, aşa de curios, n'a văzut nimic, n'a simţit nimic; n'a fost mişcat decât de reminiscenţele Occidentului, reîncepând meditaţiile sale din Cuverville. Şi vezi atunci că nu ai de aface cu o fiinţă vie, ci cu o fantomă foarte inteligentă care crede că are pofte, şi imită cum poate, fiinţele de carne; ai a face cu o gândire fără conţinut, fără termen, flască şi moale. Odată avertisat, ţi-e uşor să simţi că acest stil atât de pur în aparenţă, cuprinde o complesenţă tainică ce o degradează; omul păgubeşte scriitorului... Dar d. Gide, nu poate fi sincer; n'are de ce, nu trăeşte, imită viaţa — nu e rău, vrea să fie pervers — nu e omenesc, ar vrea să fie tot, Dumnezeu şi dracul în acelaş timp, şi nu e nimic. Sinceritatea nu e la dânsul de cât cea mai rafinată dintre aceste afectări; e un mijloc de a crede în propria sa existenţă; disciplina pe care şi-o impune este un mijloc de a crede în abundenţa sa. Toată aceasta face o comedie care ar fi într'adevăr tristă, dacă ar trebui să iei în serios aceşti autori-actori.

«Ar mai fi încă multe de spus asupra volumului «Incidences»; dar ajunge, repulzia noastră pentru acest falş maestru este aşa cum poate ar dori-o: simplă şi sinceră».

Philosophie, unde au apărut rândurile de mai sus, e o revistă tânără a tinerilor, adică tocmai a acelor scriitori pe care Gide crede a şi-i apropia mai mult de suflet şi a-i cârmui. Ele vin să confirme osânda de mai deunăzi din cartea severă a lui Henri Massis, şi întăreşte neîncrederea cu care nu odată am străbătut opera lui Gide. A mima viaţa, nu însemnează a o trăi şi cu atât mai puţin dă dreptul de a învăţa pe alţii, cum s'o trăiască şi cum să gândească asupra marelui ei mister.

AU apărut în tălmăcire franceză, la N. R. F. *Amintirile* lui Tagore. Ele cuprind mai întâi seninele amintiri de copilărie, ale unui pur arian aristocrat, în sânul unei familii patriarhale. Ni se lămureşte astfel farmecul acelei luminoase poezii, care ne-a cucerit ca o albă lunecare de lebădă pe ape calme. E sufletul pur al unei rase, cea mai veche din lume şi totuşi cea mai vie, fiindcă occidentul se întoarce astăzi la ea. E rasa care a îngăduit lui Tagore să reziste la bacanala europeană şi să rămână clasic în artă.

In arta şi în poesie unde nu vrea să audă vorbindu-se de «idei»:

— „Dacă aspiri parfumul unei flori şi spui: Nu înţeleg, răspunsul e: nu e nimic de înţeles, nu e de cât un parfum — şi parfumul e forma pe care o ia fericirea universală într'o floare".

Muzica, de asemeni, după Tagore trebuie să sugereze sentimentul pur. «Acea a Europei răsfrânge efectele schimbătoare ale luminei şi umbre care se joacă pe valurile vieţii», acea a Indiei «albastrul neclintit al cerului, nemărginirea spaţiilor, nemăsuratul orizont». Tagore rămâne astfel credincios, marei tradiţii a Industanului, atât religioasă cât şi artistică. Lectura cărţii, cu odihnitoarea şi răcoroasa ei linişte, vine balsam peste zădărnicia spasmurilor noastre mai mult ori mai puţin occidentali.

„TEATRUL *lui Vsevolod Meyerhold*" şi «*Teatrul Revoluţiei*» din Moscova e tot ce a ridicat la suprafaţă mai însemnat, în domeniul artei, energia sau poate capriciul acelor creatori, care până la revoluţie oftau şi suspinau că „le lipseşte atmosfera". Meyerhold e într'adevăr un inovator—şi dacă posibilităţile lui de a introduce în reprezentare un element nou, nu ar fi fost acaparate de Comisariatul artelor ca să facă o politică îngustă, inovarea ar fi atras atenţia şi bunăvoinţa — poate chiar şi participarea, multora dintre forţele teatrale ale vechei Rusii.

Să nu ne închipuim că „revoluţionarea teatrului" a constat în altceva decât în înlocuirea concepţiilor care se degajează din realitatea artei reprezentate. Teatrul vechi a fost numit estetic şi static, Meyerhold aduse pe scene aspre idei revoluţionare —înlăturând decoraţia — şi înlocuid-o cu o construcţie corespunzătoare. Inlătură cortina, rampa, introduse lumina aparatelor de proecţie în montajul teatrului, o monedă cinematografică — şi numi toate acestea „dinamism teatral". Incercarea însă de a sustrage atenţia artistului de la fundamentul psihologiei adânc omeneşti, nezdruncinatul fundament al oricărei arte, — şi a-i înlocui cu cultivarea formelor externe, cultivarea corpurilor sănătoase de pildă, — încercarea aceasta nu reuşi, fiindcă transforma o problemă de artă într'o problemă de sport.

„Teatrul revoluţiei" nu se deosebeşte de acela al lui Meyerhold, decât prin faptul că e un teatru de experienţă, e un laboratoriu de artă scenică pentru scopuri politice.

E un teatru al masselor care trebue să fie revoluţionate. Până când vom da în curând, o descriere amănunţită a acestor încercări de înnoire a teatrului în epoca revoluţionară, constatăm că la o realizare însemnată nu s'a ajuns.

Fiindcă o superiorizare a tehnicei teatrale nu e acelaş lucru cu schimbarea spiritului unui teatru, care a eşit — evoluând — din adâncă antichitate.

SE pregăteşte încheerea unei colecţii franceze care a făcut vâlvă în ultimii ani: «*Les Cahiers verts*». Pentru generaţia actuală de scriitori francezi, ea va rămâne ceea ce au fost „les Chahiers de la Quinzaine" ale lui Peguy, înfăţişând spiritul şi orientarea unei epoce. „Caetele verzi" au cunoscut o izbândă aproape fără pereche în editura franceză: totuşi vor fi încheiate chiar din pricina acestui succes, pentru a păstra întreg şi unitar, un ciclu.

Conducătorul lor, *Daniel Halévy*, fiul faimosului autor de operete şi vodeviluri în firmă cu Meilhac, e departe cu totul de îndeletnicirile părinteşti, uşoare, agreable şi de eftin succes! Opera sa sobră şi severă s'a mărginit la câteva studii: *Vie de Nietzoche, Vauban, Visites aux Paysans du Centre;* cărţi substanţiale şi de adâncă cugetare. Luând direcţia colecţiunei, a ţinut şi a isbutit să dea pe lângă o comoară pentru bibliofili, o imagină variată şi întreagă a epocei, punând alături de un roman un studiu, şi alături de o carte de memorii un îndreptar sufletesc. Datorită acestei colecţii, a fost desgropat din uitare şi redat publicului, Louis Hemon, a cărui Maria Chapdelaine zăcea de mult în foiletonul lui «Le Temps», şi a atins pe urmă un milion de exemplare, tradusă în 17 limbi. Aci s'a făcut cunoscut François Mauriac, cu al său „Le Baiser au Lépreux": André Maurois en „Ariel ou la Vie de Shelley» şi Henry de Montherlant, care la 27 ani, cu «Olympiques», «Le Paradis à l'Ombre des Epees» şi «Les Onze devant la Porte Dorée» a creiat o şcoală literară, zisă Olimpică. «Caetele verzi» se vor opri peste un an, la al 65 număr. Vor mai apărea deci încă 20 numere, şi în această din urmă serie vor figura pe lângă fruntaşii generaţiei, şi câţiva părinţi sufleteşti ai ei; oameni trecuţi de jumătatea vieţii, care au ţinut să stea alături de acei ce le-au dus mai departe torţa pusă în mâinele lor.

O muncă de migală îndelungă şi sistematizată i-a trebuit acelui benedictin al literilor care se numeşte *Leon Treich,* pentru a se încumeta să dea la lumină «*Almanahul literilor franceze şi streine*».

Au apărut până acum două tomuri, pe primele două trimestre ale anului; vor apărea celelalte două, laolaltă, în scurtă vreme. Lectorul găseşte urmărită zi de zi viaţa literară; cartea cu cerneala neuscată de sub tipar, anecdote şi aniversări, lucruri desgropate cu o sută de ani în urmă, corespondenţă şi memorii, un gând desprins dintr'o carte şi un paradox, care îşi face viaţă şi drum singur. Documentarea nu e îngrădită numai la tiparul francez; aflăm şi ce tipăresc sovietele, şi încotro se orientează literatura cutărei republici din America de Sud, părerea unui poet englez asupra literaturei continentale şi un pasagiu caracteristic din ultimul roman cu vâlvă, spaniol. O notă bio-bibliografică însoţeşte cartea şi autorul fiecărei zile, ceia ce face într'un an, 365 însemnări despre 365 scriitori în viaţă. E o arhivă a timpului, fără de care nu se va putea scrie un rând pe viitor despre epoca noastră.

Ceia ce se poate învăţa de la fiecare filă e de necrezut, când tot ce ni se pare nebulos şi inconsistent din orientarea timpului se încadrează legat de trecut şi înlănţuit într'o întrepătrundere de curente care-şi dau mâna peste hotarele neamurilor şi înfăţişează starea de spirit unitară a contemporaneităţei. Un repertoriu alfabetic la sfârşitul fiecărui tom, uşurează mânuirea volumelor şi datelor. Sortit carierei universitare, Leon Treich a fost cuprins de pasiunea acestei cercetări minuţioase a epocei din care să-i descifreze semnele, în decursul războiului... pe front, ca un refugiu în alte preocupări, de la permanentele ameninţări ale văzduhului brăzdat de sforăitul ghiulelelor şi de şuerul gloanţelor.

CU totul necunoscut în Europa, filozoful rus M. Herschenson, evreu de origină, stăpâneşte astăzi, ca odinioară Vladimir Soloviev, cugetarea filozofico-religioasă a Rusiei. S'a făcut cunoscut alături de poetul Viaceslav Ivanov, şeful anarhiştilor mistici. Gloria lui Herschenson s'a stabilit însă în timpul revoluţiei. Şi este lucru de mirat că pe câtă vreme

cugetarea pur rusească, nutrită mereu sau de o pasiune politică, sau de un chin mistic, n'a putut să precizeze o formulă sintetică, opusă dizolvantei propagande a materialismului marxist. Herschenson mai clar decât oricare dintre minţile nesperiate de revoluţie, a pronunţat, iluminând cu o neînfrânată credinţă: ideia de Dumnezeu. Până la acest liman al propriei sale cugetări şi a întregei Rusii cugetătoare, Herschenson fărâmă, alături de Spengler, de Keyserling, de G. Ferrero, minciuna culturii moderne, devenită obiectiv al năzuinţelor colectiviste sau individualiste.

Pentru ca individualitatea să poată fi scăpată de prăpastia ce i-o deschisese în faţă o cultură al cărei sâmbure nu era religios, Herschenson se ridică împotrivă acestei culturii seculare, renunţând la moştenirea ei. „Mă înnăbuş în ea, scrie Herschenson. Mi se arată ca şi lui Rousseau o oare care fericitoare stare de plină libertate... Imense cunoştinţi, ca milioane de aţe, pe care nu le poţi rupe, m'au încins din toate părţile, toate fără faţă, toate părând a nu putea fi desminţite, inevitabile până la groază. Şi la ce-mi folosesc ele?...

„In iubire şi în suferinţă eu n'am nevoie de ele, şi nu cu ajutorul lor, în greşelile mele fatale şi în înălţările mele neaşteptate îmi desvălui treptat-treptat menirea mea, iar în ceasul morţii eu, fireşte, nu-mi voiu aminti de ele".

Aceiaşi desnădejde, aceiaşi respingere a culturii pur umaniste chinuia inteligenţele critice la Berlin, la Roma, la Moscova, pretutindeni unde omul conştient îşi revizuia inima şi ceia ce se cristalizase în suflet.

Dar când izbucni revoluţia şi se întări teroarea, când foametea reduse întreaga viaţă complexă a omului la simpla şi unica senzaţie de vieţuire, atunci se arătă puterea spiritului la acei, cari purtau în suflet rădăcini în ideia de Dumnezeu. Herschenson fu mai adânc şi mai puternic ca ceilalţi.

Intr'o cameră sărăcăcioasă din Moscova, se strânseră să locuiască împreună, în toiul revoluţiei, aceşti doi oameni mari ai Rusiei de azi: Herschenson şi Viaceslav Ivanov. Apăru: „Corespondenţa din două unghere"; întradevăr, în aceste două colţuri ale unei camere se revizui toată însemnătatea omului. Putea să urle furia revoluţiei, minţile lor pritoceau imensitatea cantitativă a culturii seculare, ca să găsească dacă e posibilă în viitor, ridicarea altei culturi pe un nou fundament.

Din aceste sforţări ale unuia şi ale celuilalt, apăru „Cheia Credinţii". Şi în această carte, care veni ca un nou legământ între spiritul biruitor al omului şi între sufletul îndurerat şi doborât al mulţimilor, Herschenson spune: „Cine vrea să înţeleagă pe om şi să se înţeleagă singur, trebuie să-şi arunce sonda în cea mai adâncă ideie pe care a zămislit-o mintea omenească: ideia de Dumnezeu".

Citeşti cartea, şi s'a cetit în zilele de ucigătoare lipsă, cu mai multă înflămânzire, decât foamea fizică, sub împingerea căreia te duceai prin străzi periculoase să-ţi vinzi ultima cămaşe pentru ultima fărâmă de pâine.

„Ce însemnează această axă a sufletului omenesc, Dumnezeu şi credinţa în el? Psalmul întâiu, acela care se începe cu cuvintele: fericit bărbatul, carele n'a umblat în sfatul necredincioşilor, răspunde clar la aceste întrebări".

In zilele acelea, zile care se întind până acum, când fiecare din ea se cutremură de gălăgia ateistă a sfaturilor necredincioşilor, prin mărturisirea credinţei sale religioase, prin punerea ideii de Dumnezeu, în centrul vieţii pustiite, Herschenson participă la salvarea sufletului rusesc şi la acela al poporului său. Herschenson a sdruncinat, de moarte, ideia materialismului ateist al revoluţiei, cu ideia de Dumnezeu.

IMPRIMERIA FUNDAŢIEI CULTURALE
„PRINCIPELE CAROL", BUCUREŞTI
CLIŞEELE MARVAN

EXEMPLARUL LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ŞI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACŢIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIŞTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREŞTI

PENTRU RECENZII ŞI ANUNŢAREA APARIŢIEI, CASELE DE EDITURĂ ŞI DOMNII AUTORI SUNT RUGAŢI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD. CĂRŢILE ŞI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREŞTI

15 DECEMBRIE 1924

CUPRINSUL:

ILUSTRAŢII

COPERTA de *Luchian.*
DESENE IN INTERIOR de *Petraşcu, Demian, Ion Orleanu.*

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUŢIUNI ŞI AUTORITĂŢI, 400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 400 LEI ANUAL. — INSERŢII ŞI RECLAME SE FAC LA ADMINISTRAŢIA REVISTEI ŞI LA TOATE AGENŢIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAŢIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIŞTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREŞTI

EXEMPLARUL LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL LEI 15.—